

norum millia. De Nicanore idem tradit S. Hippolytus, lib. De 72 *Discipulis*. Verum *Martyrologium Romanum* 10 Januarii asserit Nicanorem in Cypro esse occisum. Idem habet *Menologium Græcorum* 28 Julii, quod et addit, id contigisse sub Vespassiano.

Ita nunc, S. Stephane, ito pugil Christi, ito ad Jesum tuum, pro ejus fide et amore tantum agonem obiisti. Jesus te expectat ut coronet, qui spectavit ut vinceret. Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem servasti, accepe coronam gloriæ. Ito, Martyr fortissime, in domum fortium Dei. Ito, Virgo castissime, in supernum montem Sion; sequere cum choris S. Virginum Agnum quocumque ierit, canta cum eis Canticum novum, imo illud cæteris præcine. Ito, Christi Evangelista et præco, in aulam cælestem Christi. Ille victorem

et felicem tuum spiritum excipiet. Ille tibi saxa in gemmas convertet; pro corona saxorum imponet capiti tuo coronam carbunculorum, adamantum, smaragdorum. Ille ab oculis tuis lacrymas, a vultu sudorem, a corpore cruorem omnem absterget: ille Deo Patri victorem te sistet, ut pro modico agonis tempore æterni regni diadema accipias. Ito, Protomartyr, cæteris iter in cælum præi, viam ad triumphum sterne, sequenter te ut duces toto orbe per omnia futura sæcula, innumera Martyrum agmina. Paucis horis fortiter luctando te ipsum meritis, Apostolos gaudio, fideles exemplo, Ecclesiam gloria, orbem fama, angelos exultatione, cælum civibus, paradysum Martyribus implesti et condecorasti. Eia! ex alto nos respice, ut tui certaminis vestigia fortiter sequi, hæque gloriæ tuæ bravium consequi mereamur. Amen.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A morte Stephani oritur gravis Ecclesie persecutio; unde fideles disperguntur, et Samaritanos convertunt, in eoque Simonem Magum: sed ille volens emere potestatem dandi Spiritum Sanctum a S. Petro incipit. Denique, vers. 20, Eunuchus Candacis reginæ a Philippo baptizatur.

1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judææ et Samariæ, præter Apostolos. 2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum. 3. Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, et trahens viros ac mulieres tradebat in custodiam. 4. Igitur qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei. 5. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. 6. Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa quæ faciebat. 7. Multi enim eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exhibant. 8. Multi autem paralytici et claudi curati sunt. 9. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate Magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: 10. cum auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. 11. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magis suis dementasset eos. 12. Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. 13. Tunc Simon et ipse credidit; et cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. 14. Cum autem audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem. 15. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum: 16. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. 17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum. 18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, 19. dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuiuscumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Petrus autem dixit ad eum: 20. Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum

Dei existimasti pecunia possideri. 21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; rogamus enim tuum non est rectum coram Deo. 22. Penitentiam itaque age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. 23. In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse. 24. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis. 25. Et illi quidem testificati et locuti verbum Domini, redibant Hierosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant. 26. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, et vade contra meridianum, ad viam quæ descendit ab Jerusalem in Gazam: hæc est deserta. 27. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopiæ, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem; 28. et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam. 29. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, et adijunge te ad currum istum. 30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam prophetam, et dixit: Putasne intelligis quæ legis? 31. Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, et sederet secum. 32. Locus autem Scripturæ quam legebat, erat hic: Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. 33. In humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus? 34. Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? 35. Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a scriptura ista, evangelizavit illi Jesum. 36. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? 37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo Filium Dei esse Jesum Christum. 38. Et jussit stare currum; et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum. 39. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. 40. Philippus autem inventus est in Azoto, et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

1. FACTA EST AUTEM IN ILLA DIE (id est illo tempore, est synecdoche) PERSECUTIO MAGNA IN ECCLESIA (1). — *ἡ τὴν ἐκκλησίαν*, id est in Ecclesiam, contra Ecclesiam. Ita Tigurina. Dorotheus tradit eum Stephano occisos esse his mille Christianos, uti paulo ante dixi. Certe plures tunc occisos indicat Paulus, Act. xxvi, 20, dicens: « Et cum occiderentur, ego detuli sententiam. » Hæc ergo fuit prima generatis Ecclesie persecutio, quam moverunt Judæi hostes ejus exinde, et deinceps semper infensissimi. Ita Eusebius, in *Chronico*.

Multi censent hoc tempore S. Magdalenam, cum sorore S. Marthæ, fratre Lazaro, Maximino, Marcella et Josepho ab Arimathia (qui deinde in Britanniam trajiciens, ibi evangelizans Christum in pace quievit) a Judæis navi sine velis et remis impositos, Dei ductu Massiliam appulisse, ibique Christi fidem propagasse. Ita ex Actis S. Magdalene, et Historia Valtæana Baronius, tom. I *Annal.*,

et in *Martyrol.* 22 Julii, licet Lucius Dexter in *Chronico* tradat tardius id contigisse, scilicet anno Christi 48, qui et subjungit: « Anno Christi 48, Maria Magdalena miraculis clara, mirifice divinis laudibus et contemplationi dedita, in Galliam migrat. » Sic et alii plures scribunt eam grandeævam, octogesimo ætatis suæ anno e vita migrasse. Postquam enim apostolatu perfuncta Massilienses ad Christum convertit, instinctu Dei secessit in montem, futura sæculis omnibus penitentiae et contemplationis exemplar; ibi per triginta annos vitam angelicam in orationibus et lacrymis egit. Hoc enim ei denuntiat S. Michael Archangelus dicens: « Deus quem tantum, o Magdalena, concupiscis, et semper habes, te vult hunc locum lacrymis irrigare profusus, ut futuris sæculis exemplum penitentiae perpetuo fias. » Ac iterum angelus, qui ad Purgatorii loca eam deduxerat, reponens ipsam ad crucem in Bauma, edixit, et prædixit: « Quanto tempore tuus ac noster amor Jesus, in terris te propter evixit, tanto in quoque in hac spelunca moraberis; » ut ipsa appàrens Eliæ anachoreta Baumam suam incolens narra-

(1) Optime procederet narrationis ordo, si versus 1 inverteretur inter 2 et 3: ideoque quidam librorum culpa hæc vers. hoc loco poni suspiciantur.

vit, teste Doctore Sylvestro Priore apud Surium, die 22 Julii. Sane Judei præ cæteris Magdalene, sicutque familie infensi, ob exitum ejus in Christum amorem, et ob mirum dolorem, quem in morte Christi cruci astans ostendebat, in eam virus odii sui illico evomuisse videntur. »

ET OMNES DISPERSI SUNT PER REGIONES JUDEÆ. — « Omnes, » scilicet fideles, qui erant de Ecclesia de qua præcessit: non ergo soli seniores dispersi sunt, ut videtur velle Eusebius, lib. II *Hist.*, cap. 1, sed et cæteri; nonnulli tamen qui potentes habebant amicos, vel in latebras sese abdebant, aut periculis et carceri se offerebant, remanserunt. « Omnes » ergo intellige commode, qui scilicet facile fugere poterant, *g. d.* Plerique, permulti dispersi sunt, Græce διασπαρῖται, id est « disseminati sunt, quasi seminantes frumenta ad panem supercælestem conficiendum; universonique orbem peragrantes, vivificæ doctrinæ virtutes, efficaciasque disseminarunt, » ait S. Athanasius, hom. *De Fermento*.

Eccæ quantum bonum ex malo ellet vultus, quantum ex persecutione Ecclesie dilatationem, et Gentium conversionem: ita « crescit adversis agitata virtus. » Unde Nyssenus, hom. *De S. Stephano*, docet persecutionem S. Stephani Evangelium per orbem evulgasse. Ob ejus enim eadem discipuli per alias regiones dispersi, eas converterunt; et S. Stephanus ex cælo earum conversionem suis precibus impetravit, ac præcipue ut S. Paulus conversus orbem evangelizando obiret. Sic enim impiorum conatibus, quibus opera Dei impediuntur, Deus opera sua promovet et exequitur, ut ostendi cap. IV, 28. *Primo* ergo dispersi sunt « per regiones Judææ et Samariæ; » sed mox inde longe ulterius se sparserunt. Testis est Lucas, cap. XI, 19: « Et illi quidem, ait, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicem et Cyprum, et Antiochiam. » Quare Antiochia, crescente fidelium numero, primum discipuli cognominati sunt Christiani: idem ait, vers. 26. Unde Baronius conjectat dispersorum numerum fuisse ad quindecim millia, additque illos ipsos esse quibus S. Petrus et Jacobus suas epistolas inscribit, dicentes: « Advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, etc. » vel: « Duodecim tribus quæ sunt in dispersione, salutem. »

Astipulatur Lucius Dexter, in *Chronico*, quod dedit S. Hieronymo (illi enim fuit coævus); sic enim habet: « Anno Christi 35, occiso lapidibus Stephano, magna persecutio Hierosolymis et confinibus exortitur: plusquam quindecim mille viri, qui prædicantibus Apostolis in Christum crederant, fugantur. Alii ad Asiam, nonnulli ad Europam veniunt. Ex his plusquam quingenti nave Cypro educti, ad portum Carthaginensem Hispanie perlingunt: divisi per Hispanias, mortem Christi resurrectionemque denuntiant, et Mariæ vitam, ad quam frequens ex Hispania fie-

bat peregrinatio; totamque provinciam undique mirificis et inauditis nuntiis complent. Ex his primi a beato Jacobo eliguntur urbium Pontifices et Pastores. Dubium an omnes Judei fuerint. Hispani præcipue Judei mittunt legatos ad Apostolos, ut quam primum aliquis eorum veniat ad eos, qui de rebus recensitis de Christo eos verius et uberius doceat. » Unde mox addit, ad eos profectum S. Jacobum anno 37 Christi, qui fuit tertius ab ejus ascensu in cælum: « S. Jacobus, ait, Apostolus, Zebædei filius, peragratis urbibus Hispaniæ, multisque erectis Ecclesiis et Episcopis creatis ex advenis, Petrum Bracæ reliquit Episcopum; ac primum oratorium B. Virginis, ejus jussu presentiatque super columnam Casar-Auguste erexit. » Idem tamen Dexter paulo post addit per eos alios Apostolos tardius discessisse in provincias quæ sibi obigerant, nimirum anno Christi 41. Sic enim ait: « Ex Hispania rediens Jacobus, Galliam inivit, et Britanniam, et Venetiarum oppida, ubi prædicat, ac Hierosolymam reveratur, de rebus gravissimis consultatur B. Virginem et Petrum. Jacobus interest perfectioni ad prædicandum nonnullorum Apostolorum; scilicet Matthiæ, Thomæ, Andree, Philippi, Bartholomæi, Simonis, Judæ et Matthæi, qui Deo duce profecti sunt hoc anno, cum eodem anno scripsisset is Evangelium. Eodem anno Joannes Theologus, comitante B. Virgine, Ephesum proficiscitur. » Aditque anno sequenti, qui fuit Christi 42, Jacobum redeuntem Hierosolymam, ibidem ab Herode fuisse occisum.

Porro constat Apostolos in hæc persecutione S. Stephani non fuisse dispersos. Ait enim Lucas, « præter Apostolos. » Ex quo merito Beda hic refellit Pseudo Melitonem, libro *De Obitu B. Virginis*, qui asserit anno secundo a Christi ascensione Apostolos dispersos, profectos esse in suas provincias. Dei enim consilio et protectione manserunt Apostoli Hierosolymæ, ut inibi Ecclesiam a Christo et a se inchoatam fundarent et firmarent, ne Judæi eam a se dispersam et eversam criminarentur; sed potius ipsa ibidem Synagoga succederet, eamque sepeliret. Hinc rursus nonnullis parum probabile videtur, quod aliqui apud Baronium, in *Martyrol.*, 25 Julii, censent in hæc dispersione S. Jacobum profectum esse in Hispaniam, ibique Hispanis non Gentilibus, sed Judæis duntaxat, evangelizasse: fuit enim et ipse unus ex Apostolis, quos Lucas ait non fuisse dispersos. Nisi dicas unum Jacobum hic excipii. Sane Verulis in Italia valde colitur S. Maria Salome, mater S. Jacobi, quam ferunt Hierosolymis tunc eo profugisse, et labore ætateque fractam ibidem in Domino pie obdormivisse; ita Baronius et Ribadeneira in Vita S. Jacobi. Sed de hoc plura dicam cap. XII.

2. CURAVERUNT AUTEM STEPHANUM. — SYTUS, positum in arca sepelitur, Græcum σῆμα significat curare, gestare, portare, estque subinde verbum

funerale, significans mortuum *efferre et sepelire*. Quocirca Noster uti generalius, ita plenius veritatem curaverunt. Curare enim funus et corpus defuncti, est illud ablueri, componere, ungere, vestire, loculo imponere, efferre, sepelire, justa persolvere, omnemque funeris pompam adornare. Porro Græcum *σῆμα*, id est curaverunt una, vel *παῖς*, ut vertunt Pagninus et Tigurina, significat viros timoratos unanimes consensu, collatisque operis funus composuisse. Minus recte Cajetanus interpretatur, una cum persecutione eos funus S. Stephani curasse. Alii vertunt, *compararunt, simul extulerunt*, uti videmus funera multis simul succollantibus efferi.

VIRI TIMORATI, — *διδάται*, id est *pii, religiosi*. Ita Pagninus et Tigurina. Nam « timor Dei » in Scriptura, idem est quod pietas, religio et cultus Dei: et « timere Deum, » est eum pie venerari et colere. Horum dux fuit Gamaliel: nam ut ipse revelavit Luciano, qui idipsum scribit in *Incant.* S. Stephani, Judæi corpus Stephani abjecerunt in agrum, ut a feris et volucribus voraretur; quocirca per diem et noctem ibi mansit insepultum, et a feris avibusque Dei nata intactum; sed Gamaliel nocte sequenti misit viros fideles et religiosos, qui illud occulte ad villam suam deferrent, quæ ex nomine suo dicebatur Caphargamala, viginti passuum milibus distans a Jerusalem, ibique eum posuit in monumento novo, faciens ei plantum 70 diebus.

Nola hic proprium piorum opus esse sepelire mortuos, a quo in Scriptura laudatur Tobias, et incolæ Jabes Galaad sepelientes Saulem, II *Reg.* II, 4. Celebratur in *Martyrol.* die 8 decembris S. Eutychianus Pontifex, quod suis manibus sepeliret 342 martyres. Idem de martyribus sanxit Pius I Pontifex et Martyr anno Domini 166, epist. 2 ad *Iustum, Viennensem Episcopum*, quæ exstat tomo I *Biblioth. SS. Patrum*: « Cura, ait, S. Martyrum corpora, sicut membra Dei, quemadmodum curaverunt Apostoli Stephanum. » Aditque: « Carceres Sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu Sancto proba. Ut perseverent in fide, eis incitator insiste. Plebs universa tua sanctitate protegatur. Revelatum mihi esse scias, collega beatissime, citius me finem hujus vite esse facturum: » sequenti enim anno martyrio est coronatus.

FRÆCERUNT PLANCTUM MAGNUM SUPER EUM. — SYTUS, *planctum autem vehementer*. Querens, quis et qualis hic planctus? Respondeo primo, fuisse luctum et lacrymas. « Quis enim, ait Chrysostomus, non plorasset, videns illum mansuetum agnum lapidari et jacere mortuum? » Plangunt enim pii suos mortuos, non quasi omnino perierint, ut mundani faciunt, qui extincto corpore de salute actum esse credunt, quos redarguit Apostolus, I *Thess.* II, 1; sed ex amore et charitatis affectu, quia eorum presentia, ope et consolatione vident se destitutos. Plangunt Stephanum, ait Eusebius,

quod se tanto profectu, tanto patrono, tanta doctrina, tantisque signis privatos conspicerent. Sic Martha et Magdalena plangerunt Lazarum, quin et Christus ipse, *Joan.* XI, sic Joseph planxit Jacob, *Gen.* L, Israelite Mosen, *Deuter.* cap. ult., et Josue, cap. ult. Hoc est quod Sapiens monet, *Ecclesi.* XXXI, 10: « Super mortuum plora, defecit enim lux ejus, etc. Modicum plora super mortuum, quoniam requievit, etc. Luctus mortui septem diebus: fatali autem et impij, omnes dies vite illorum. » Quare nullo modo mortuis compati, nec morere, misanthropion est, Timotheum et Terium; nimirum autem dolere, muliere et Ethnicum; moderate lugere, humanum est et pium. Porro Judæi in luctu funebri plangebant non tantum voce lugubri et lacrymis, sed et gestibus, complodendo manus, stringendo brachia, tundendo pectus, etc. Et hoc proprie significat Græcum *σῆμα*, id est *pulso, ferio*. Hinc adhibebant tibidines, qui triste carmen modulantes, cicerent planctum et ejulationem, ut patet *Matth.* IX, 23.

Secundo, planctus hic significat funebrem pompam, puta atras vestes (in funere enim omnia erant furva; unde et funus nomen accepit, ait Festus), aromata et unguenta, quibus corpus ungebatur: purificationem, lugentium cæteras, lætas funebres, exequias, elemosynarum distributionem in pauperes, convivium funebre, etc.; ad hæc, orationes et sacrificia pro defuncto. Sed his non eguit Stephanus, utpote martyr: « Quoniam injuriam fecit martyri, qui orat pro martyre, cujus nos debemus orationibus commendari, » ait S. Augustinus, tract. 84 in *Joan.* « Sic planctus magnus et fortis totius Egypti pro Jacob: non longas imperabat Egyptus lacrymas, sed funeris monstrabat ornatum, » ait S. Hieronymus ad *Paulam*, consolans eam de obitu filii Blesillo, ubi et addit: « Grandis in suis pietas, hoc est effuse nimium lacrymæ, impietas in Deum est. »

Tertio, planctus hic significat processionem cum accensis cereis, psalmodiam et hymnodiam, tum cleri, tum populi in funere, etiam Sanctorum, adhiberi solitam. Unde tradit Nicetas, orat. *de Martyr.* et *Invent.* S. Stephani, Apostolos ipsos cum frequentia fidelium, in psalmis et hymnis translulisse et sepelivisse Stephanum, facientes planctum magnum per quadraginta dies. Sic et S. Hieronymus, epist. 53 ad *Epiphanium*, scribit Apostolos curam corpori Stephani impendisse: funus enim hoc erat non fidelis cujuslibet, sed martyris, ejusque primi et illustrissimi. Planctus ergo hic significat pompam religiosam, sed gloriosam, martyris triumpho debitam et impensam. Quocirca merito urget huic locum S. Hieronymus pro cultu SS. Reliquiarum *Contra Vigilantias*, epist. jam citata: « Ergo, ait, martyrum immunde sunt religuere? Et quid passi sunt Aï ostoli, ut immundum Stephanum curam tanta funeris ambitione præcederent, ut afferent ei planctum magnum, ut eorum luctus in nostrum gaudium ver-

teretur? » Ad planctus hujus pompam pertinet martyrium, id est martyris tumulus et monumentum, ad quod orationis causa convenire solent fideles.

Ita in Actis S. Laurentii, qui S. Stephano fuit compar et consimilis, tum diaconatu, tum fortitudine et zelo, tum martyri gloria, legimus, eo in craticula animam Deo exhalante, convenisse S. Justinum sacerdotem, Hippolytum aliosque fideles, presertim pauperes, in quos opes Ecclesie jussu S. Xisti Pontificis distribuerat, eumque planxisse lacrymando, ac funebri et solempni pompa corpus ejus offerendo in agrum Veranum, ibique tumulum honorificum ei erigendo, iuxta quem omnes steterunt tribus diebus in jejuniis, vigiliis nocturnis et orationibus, poscentes ejus ope beneficia sibi dari a Domino Deo : qui bus exactis, S. Justinus Missam celebravit, in qua omnes communicarunt; itaque eos dimisit, ne a persecutoribus comprehenderentur, eo quod rumor hujus conventus et pompæ iam percrebresceret.

Similes fuerunt planctus et pompæ funebres aliorum martyrum, uti videre est in eorum Actis. Denique huc pertinet memoria et celebritas annua S. Stephani et S. Martyrum, ab Apostolis fidelibus indicta et sancita, teste S. Clemente, lib. VIII *Constit.*, cap. xxxii. Similia leges de S. Polycarpo et Martyribus Lugdunensibus, apud Eusebium, lib. V *Hist.*, cap. xv, et lib. V, cap. i et seq. Hæc nota contra hæreticos, pro cultu Sanctorum et reliquiarum eorumdem. Cautè quoque hic legendus Cajetanus, qui funus hoc et planctum Stephani mere Judaicum fuisse putat. Hoc enim ex Actis liquet esse falsum.

Moe pris-
tus se
pulture
Christi
norma.

Rursum, ex hoc loco recte Baronius tradit originem rituumque funeris Christianorum : « Exemplo, ait, Apostolorum, laudabilis in Ecclesia Dei, in curandis defunctorum corporibus consuetudo permansit, ut eadem in primis aromatibus condirentur; unde Tertullianus : Si Arabie quærentur, sciunt Sabæi plures et carius suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam diis fumigandis. Gregorius Nyssenus hæc in funere Meletii : Sindones mundæ, et panni serici, unguentorum et aromatum largitas, liberalitas mulieris ornata et honesta, etc. Gregorius Nazianzenus non sine myrrha Cesarium fratrem sepelivit. De qua etiam consuetudine pristina Prudentius agit his versibus :

Candore nitentia claro
Præteritæ linteæ mos est,
Aspersæque myrrha Sabææ
Corpus medicamine servat.

Et in fine :

Nos tula fovebimus ossa
Violis ac fronde frequenti,
Titulumque et frigida saxa

COMMENTARIA IN ACTA APOSTOLORUM, CAP. VIII.

Rursum vero accensis cereis, cantu præcepit pompam funeris apud Christianos antiquo usu receptum esse, nullis habetur testatum exemplis, ut quod habet Pontius Diaconus de funere S. Cypriani martyris his verbis : « Inde cum cereis et scholaribus in area ejusdem Candidi procuratoris magno triumpho sepulchrum est. » Quod insuper Gregorius Nyssenus factum tradidit in funere Meletii, cum ait : « Quomodo utrumque quasi ignei omnes continentibus facibus, tractu continuo perpetuoque fluentes, quoad oculi longissimè prospicere solent, porrigebantur. » Gregorius Nazianzenus de matre sua in funere Cesarii filii gestante facies, hæc habet : « Cum multiplici hymnorum cantu deducitur, celebris pompa ad martyrum sedem affertur, sanctisque parentum manibus honoratur, matre accensis facies gestante. » Eadem plane habet cum agit de funere Constantii, in orat. *Adversus Julianum Apostatam*. Hoc etiam idem qui supra Gregorius Nyssenus, cum meminit de funere S. Macrinæ sororis testatur. Idipsum Eusebius in funere Constantii, sed et Hieronymus de funere S. Paulæ, hæc ait : « Translata Episcoporum manibus, et cervicem feretro subjicientibus, cum alii Pontifices cereos lampadesque, alii choros psallentium ducerent, in medio ecclesie spelunca saluatoris est posita. » Athanasius eadem feliciter et explicat et probat, cum ait : « Si quis diem obierit, licet in aere præ natur inhumatus, ne omiseris oleum et ceram, suscepto Christo Deo ad sepulchrum accendere : recepto enim Deo sunt, plurimamque secum referunt retributionem : oleum et cera holocaustum est; incruenta vero hostiæ oblatio, propitiatio est. » Quid vero Chrysostomus ? « Quid, ait, ardentem quæso, lampades sibi volunt ? nonne tanquam athletas eos comitantur ? Quid autem hymni nonne glorificamus Deum, et illi gratias agimus, quia jam defunctum coronavit, et ab incertitudine subatum penes se retinet ? » Idemque alias laudatissimam Christianorum consuetudinem in celebrandis exequiis defunctorum sepe commendat. Incenso etiam thure, defunctos honorari consuevisse, idque prætermisisse piaculum grande existimatum esse, satis declarant Acta sacrosanctæ Synodi Chalcedonensis : ubi recitatur libellus accusationis adversus Dioscorum, oblatum ab Ischyrione Diacono, quo inter alia datur crimini, quod ejus avaritia factum sit, ut in funere Peristeriæ, piissimæ femine, que sua legaverat sanctis locis, oblatio incensi (quantum ad ipsam pertinet) fuerit prætermissa.

Porro, post annos 380, puta anno Christi 445, qui fuit Innocentii I Pontificis 14, Honorii Imperatoris 21, invente sunt reliquie S. Stephani, per revelationem Gamalielis apparentis Luciano presbytero, qui rem gestam fusc perscripsit, ex eoque Beda, Marcellinus, Gennadius, Nicephorus et Baronius, anno jam nominato. Addit Lucianus : « Joannes Episcopus Hierosolymorum (cui quasi

Episcopo loci in quo erat sepulchrum, jusserrat Gamaliel Luciano demandare translationem corporis S. Stephani sepulti) assumpsit secum duos alios Episcopos, Eleutherium de Sebaste, et Eleutherium de Jericho, et venerunt ad locum. Qui cum aperissent domini Stephani thecam, statim terra motus factus est, et tanta suavitas et fragrantia odoris inde egressa est, quantam nullus hominum se meminit vel audivisse, vel sensisse; ita ut putarem nos in amenitate paradisi esse positos. Multitudo namque populi aderat nobiscum, inter quos erant plurimi infirmi variis languoribus. Et ipsa hora mox de odore suavitatis ejus septuaginta tres anime curatae sunt : ab aliis fugati demones; aliorum fons restinctus est sanguinis; alii strumis et furunculis liberati; alii a stringio sanati, alii a tertianis et quartanis; alios febris reliquit, alios morbus regius; alii a cephalæa curati et hemicrania; nonnulli a viscerum oculo dolore liberati; et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum. Exosulantes sacras reliquias iterum clauserunt. Et tunc cum psalmis et hymnis portaverunt reliquias B. Stephani in sanctam ecclesiam Sion, ubi et Archidiaconus fuerat ordinatus, etc. Tunc jugis et infinita societas erat; sed eadem hora pluvia magna descendit, et abundanter inebriata est terra. » Hæc Lucianus. Meminit ejusdem S. Augustinus, serm. *51 de Diversis* : « Latuit, inquit, tanto tempore corpus ejus : processit quando Deus voluit, illuminavit terras, tanta miracula fecit : mortuos vivos facit mortuos, quia nec mortuos. » Idem enim S. Augustinus, lib. *XXII De Civit.*, cap. viii, narrat, per reliquias S. Stephani, sex mortuos revocatos ad vitam. Nam Paulus Orosius peregrinatus in Terram Sanctam, incidens in tempus inventionis S. Stephani, reliquias ejus detulit in Africam ad S. Augustinum, qui per varias Ecclesias eas dispersit. Partem alteram detulit Orosius secum in Minoricam, insulam tertiam, et in suam Hispaniam : inde in Lusitaniam fuere distribuit et Franciam, ubi multis claruere miraculis, teste Gregorio Turonensi, lib. *De Gloria Martyr.*, cap. xxxii, et lib. I *Hist.*, cap. xxxi. Ita Stephanus vita functus, quasi primarius Ecclesie Diaconus, more majorum ejusdem ingestum Evangelium, quod omnes credant, etiamnum populo decantat, fidei que Catholicæ et Apostolicæ præconio nuntiat, eandemque sequentibus signis obsignat. Nimirum sanguis ejus instar Abelis clamat apud Deum, postulans misericordiam : idem clamat apud homines, prædicans fidem orthodoxam.

S. Ste-
phani
apud
Pulcher-
iam.

Rursum anno Domini 439, qui fuit Theodosii Junioris Imperatoris 32, Eudoxia ejus uxor, peregrinata Hierosolymam, inde reliquias S. Stephani secum detulit Constantinopolim, easque in martyrio, id est templo, S. Laurentii martyris collocavit. Ita ex Marcellino et aliis Baronius, qui et addit ex Cedreno : « Cum reliquie dextere ma-

nus S. Stephani essent Chalcedonem perlatae, ea ipsa nocte Pulcheria Augusta (soror Theodosii Imperatoris) S. Stephanum vidit sibi dicentem : En impetrasti quod precibus tuis petebas, et ego Chalcedonem veni. Itaque ipsa, assumpto fratre obviam sacris reliquiis profecta est, isque in palatium illatis, munificum templum B. Stephano condidit, in eoque reliquias deposuit. » Hic verum illud quod de Christo et Christi assensu prædixit Isaias, cap. xi, vers. 10 : « Erit sepulchrum ejus gloriosum. » Et Psaltes, *Psal.* cxxxviii : « Nimis honorati sunt amici tui Deus. »

Porro reliquie S. Stephani Romam translatae, in monumento S. Laurentii collocatae, nobile archidiaconorum martyrumque par, quasi geminos, eosque lucidissimos Ecclesie oculos, urbi orbique dederunt. Ita tabulis sacris in *Martyrol.* consignatum est die 7 maii, ubi sic legitur : « Translato corporis S. Stephani Protomartyris, quod, Pelagio summo Pontifice, a Constantinopoli ad urbem allatum, atque in sepulchro S. Laurentii martyris in agro Verano positum, ibidem magna piorum religione colitur. » Ferunt S. Laurentii corpus, veniente S. Stephano, per miraculum se commovisse, ac adventanti hospiti locum cecidisse, illumque intra suum loculum recipisse. Ita refert Pompeius in *Station. Roman.*, stat. 19; Petrus de Natali, lib. IV, cap. xii, et alii, quos citat et sequitur Octavius Pancirolius in *Thesauris Romæ*, secunda editionis, agens de templo S. Laurentii extra muros. Estque hæc fidelium Romæ traditio.

Quid mirum ? S. Stephanus toto orbe tot corruceavit miraculis, ut S. Augustinus, lib. *XXII De Civit.*, cap. viii, multis recensitis, tandem multitudine victus, reliquis recensendis supersederet. « Si enim, inquit, miracula sanitarum, ut alia faceam, modo velim scribere, quæ per hunc Martyrem, id est gloriosissimum Stephanum, facta sunt in Colonia Calamensi et in nostra, plurimi conficiendi sunt libri; nec tamen omnia colligi poterunt. » Continuum vero et perenne S. Stephani miraculum est, quod sanguis ejus concretus in vitrea ampulla ex Africa Neapolim a S. Gaudioso Episcopo delatus, et nunc in ecclesia S. Gaudiosi repositus, quoties inter Missarum solemnia in altari exponitur, liquescit fluitque, ac si recens effusus esset. Testes oculati sunt cives Neapolitani.

Denique Christianis Hierosolymam invadentibus S. Stephanus eandem tradidisse videtur. Nam, ut narrat Guillelmus Tyrius, lib. VIII *Belli sacri*, cap. xvi et sequent., cum Christiani oppugnatione urbis defatigati recederent, et dilaberentur, « Ecce rebus desperatis adfuit virtus divina. Nam de monte Oliveti miles quidam (forte S. Stephanus, aut angelus ab eo missus), qui tamen postea non comparuit, splendendum et refrigerentem ventilatio clypeum, signum dabat nostris legionibus ut redirent in idipsum et congressum iterarent.

Colit et
locum S.
Laurentii.

Accessit oraculum viri sancti, qui habitans in monte Oliveti, praedixerat urbem illo die capiendam. » Quo signo exhilaratus dux Godefridus Bullonius, primus cum fratre Eustachio in moenia descendit, quem alii secuti, illico ejus jussu effregere portam S. Stephani, quae monti Oliveti obversa est, ac per eam totum in urbem induerunt Christianorum exercitum. Itaque a Godefrido et Christianis capta est Hierosolyma anno Christi 1099, die 15 Julii, feria sexta, qua olim Christus moriens ibidem de morte hostibusque omnibus triumpharat, ut hanc Christianis de infidelibus pareret daretque victoriam.

Ecce quantum gloriam in caelo et in terra, labore et fervore septem mensium (tot enim circiter fluxerunt ab ejus diaconatu, usque ad diem vigesimum sextum decembris quo martyrium obiit) consensus est S. Stephanus. « Consummatus in brevi explevit tempora multa. » Vere dixit ille: « Praestat mori ut leonem, quam vivere ut asinum: » praestat paucis annis vivere in fervore et efficacia heroicorum operum, quam multis in tepore, vel torpore. Christus tribus dumtaxat annis evangelizans, fundavit Ecclesiam per omnia saecula duraturam. Totidem annis praedicans S. Joannes Baptista in spiritu vehementi, contrivit naves Tharsis, puta tumida et dura Judaeorum corda, ac gloriam eximiam adeptus est. S. Xaverius undecim annis apostolatus in India perfunctus, quot quantisque gentes fide imbuit? quanta patravit mira et miracula? quantum nomen et deus aeternum sibi peperit? Gaspar Barzaeus, septemdecim annis Armuzia exacto, quanta patravit? quantos labores exantlavit? quot infideles ad fidem, quot fideles ad pietatem et sanctitatem traduxit? stupet qui legit vitam ejus scriptam a P. Nicolao Trigaulto. Ex adverso quam nulli Sancti initio fervidi, longitudine temporis refraxerunt, imo ceciderunt et dederunt maculam in gloriam suam, uti dedit Salomon, Tertullianus, Origenes, etc.

3. SAULUS AUTEM DEVASTABAT. — Ecce Benjamin, puta Paulus oriundus e Benjamin, quasi lupus rapax sevit et furit in gregem Domini, adeo ut non tantum viros, sed et mulieres Christianas domatim persecruter trahatque in carceres ad tormenta et mortem, ut ipse conversus confitetur cap. XXII, vers. 4. Quod enim nos habemus per domos, graeco est, *κατὰ οἰκίας*, quod Tigurina vertit, *domesticitatem*; Pagninus, *per singulas domos*; scrutabatur ergo singulas domos et angulos, ut Christianis persecutionem fugientes et latebras quaerentes reperiret et raperet ad vincula, perinde ac faciunt modo praebres et heteros Catholicorum in Anglia.

4. QUI DISPERSI ERANT, PERTRANSIBANT, EVANGELIZANTES. — Ecce quam provide pieque primi illi fideles, Dei instinctu, bona sua venderunt pretiumque ad pedes Apostolorum deposuerunt, cap. IV, vers. 34: alioqui enim illa in hac perse-

cutione diripiissent Judaei; ac fideles occupati ut ea tarentur, venderent vel conservarent, non fuissent expediti ad fugam, ut dispersi evangelizarent aliis gentibus. Nunc autem illi venditis, expediti fugiunt et evangelizant, dieuntque illud Bantius: « Omnia mea mecum porto. »

5. PHILIPPUS. — non Apostolus, ut vult Poly-crates apud Eusebium, lib. V *Histor.*, cap. XXIV: Apostoli enim manserunt Hierosolymis, uti Lucas dixit vers. 4; sed Diaconus, cap. VI, vers. 3, primus a S. Stephano ejusque haeres, ait Glossa. Unde non potuit imponere manus Samaritis; sed ad hoc, vers. 14, mittuntur apostoli Petrus et Joannes. Hic tamen Philippus, licet Diaconus, vocatur subinde Apostolus, ut a Tertulliano, lib. *De Baptismo*, cap. VIII; S. Augustino, lib. I *De Doctrina Christiana*, in Proemio, et aliis, quia circumibat regiones evangelizando. Sic et Paulus, Barabhas alique similes vocantur Apostoli, etiamsi non fuerint e numero duodecim Apostolorum. Porro ex hac evangelizatione, quam Philippus primus fecit in Samaria, Evangelistae nomen accepit, cap. XXI, vers. 8; ita Baronius.

DESCENDENS. — Jerusalem enim altiori loco sita erat, quam Samaria.

IN CIVITATEM SAMARIAE. — hoc est in Samaritaniam civitatem, quae erat metropolis provinciae Samariae, aequae ac regni Israel, sive decem tribuum, ac proinde illi nomen suum dedit. Distat a Jerusalem sedecim leucis: sita erat in monte Semon, a quo et nomen accepit: uti et mons a suo possessore Semer, III *Reg.* XVI, 24. Postea in honorem Angusti Caesaris, qui illam dedicavit Herodes Aescalonita, sive Infantidica, appellata est *Σαμαριά*, id est *Augusta*: fuit enim in fabricis murorum, domorum, palatiorum, aequae ac opibus et deliciis magnifica et superba. In hac sepulti sunt Eliseus et Abdias prophetae, item Joannes Baptista, ad quorum sepulchra cum pervenisset S. Paula, nullis intremuit consternata mirabilibus. Nam videbat demones variis rugire cruciatibus, et ante sepulchra Sanctorum homines energumenes ululare more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibillare serpentum, mugire laurorum, alios rotare caput et post tergum terram vertice tangere, ait S. Hieronymus in *Epistola S. Paulae*, et in *Adicia* cap. I.

PREDICABAT ILLIS CHRISTUM. — Praecipit Christus ut se vivo non predicarent Gentibus, nec Samaritis, *Matth.* X, 3; sed ihesus in eorum permissit, imo praecipit illis praedicari Evangelium, *Act.* I, 8. Primi ergo post Judaeos fidem Christi susceperat Samaria, quia et ipsi inter Iudaeos generali nomine censebantur, etsi ab eis in fide et religione, uti regno, ita et schismate essent divisi a Ierooboam, primo eorum regis, subducente se suosque a Roboam, filio Salomonis. Unde et Christus vivens in transitu, biduo ejus praedicaverat multosque converterat, *Joan.* cap. IV, 40. Missum fuisse Philippum Samaritaniam praedicatum

ab Apostolis, tradit S. Cyprianus, epist. 37 ad *Jubianum*.

6. INTENDERANT. — non tantum audiendo, sed et credendo. Ita Syrus, et patet ex sequent.

7. MULTI ENIM EORUM QUI HABEBANT SPIRITUS IMMUNDOS. — Ita lege cum Romanis, id est multi spiritus habentium spiritus, hoc est, multi spiritus demoniacorum, sive energumenum, jamantes exibant, scilicet ex demoniacis, sive energumenis. Adjectivum ergo *multi* non refert substantivum homines habentes spiritus, puta energumenos, sed *spiritus*, quod sequitur; hoc ergo hic subauditur, et repetendum est. Nec enim spiritus ex seipso, sed ex energumeno egreditur. Noster legit *πολλοί*, videlicet *πνεύματα*, id est *multi spiritus* in nominativo; jam legunt *πολλών*, in genitivo, id est *multorum*, quod clarius se nonnulli vertere putant hoc modo: *Multorum enim habentium spiritus immundi clamantes exibant*. Unde Pagninus et Tigurina vertunt: *Spiritus enim immundi e multis, qui illis tenebantur, exibant*. Sed sensus omnium eodem redit. Est hebraismus; Hebraei enim saepe rei magis quam verbis intenti, verbum aliquod ex his quae praecedunt vel sequuntur, intelligendum relinquunt.

9. SIMON, QUI ANTE PUEBAT (et etiamnum erat, ut mox patebit, sed exterius simulabat se velle converti fierique Christianum) IN CIVITATE MAGUS. — Graeco, *μαγικός*, id est *magiam exercens, magica patrans opera, magicis praestigias ostentans et seducens*. Est hendiady, *g. d.* Magicis suis artibus erat seducens multos. Graeco est, *ἑρῶν τὸ ἔπος*, id est *obstupescens et quasi in extasim raptus vulgus*. Noster, vers. 11, vertit, *dementans*.

DICENS SE ESSE ALIQUEM MAGNUM, — puta Prophetam, vel angelum, aut semideum, imo Deum et Dei Filium. Unde S. Hieronymus, in cap. XIV *Matthaei*, ait Simonem hunc in tantam prorupisse superbiam, ut diceret: « Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus, ego paracletus, ego omnipotens, ego omnia Dei. » Et S. Augustinus, lib. *De Haeres.*, cap. I, ait eum se vocasse Christum et Jovem, id est Messiam Judaeorum et Deum Gentium, ut ab utroque haberetur Deus. Addit S. Augustinus: « Dixerat, inquit, se in monte Sina legem Moysi in persona Patris dedisse Judaeis; tempore Tiberii in Filii persona putative apparuisse; postea se in linguis igneis Spiritum Sanctum super Apostolos venisse; Christum autem nec venisse, nec a Judaeis quidquam pertulisse. » Ubi advertet quaedam ex his dixisse post auditum Evangelium et susceptum baptismum. Nam ante illud nesciebat, utopote Judaeus et Samarita, imo nec audierat nomen Paraclati, aut Verbi vel sermonis Dei; sed utrumque didicerat a Philippo et Apostolis evangelizantibus, a quibus baptizatus, factus est apostata et hereticus, imo haereticus, aequae omnium qui post Christum extiterunt, primus. Unde a S. Ignatio, epist. ad *Tyrrhanos*, vocatur « primogenitus Satanae; » ac a S. Augus-

tino, Epiphanio, Philastro et aliis qui scribunt de haeresibus, inter haereticos primo loco collocatur. Illo ergo Mago, qui cum demone rem habebat, duce et chorago gloriantur Lutherus, Calvinus ceterique haereticos, qui pariter demones, partim visibiles, partim invisibiles familiares haberunt, ab eoque sua dogmata hauserunt, uti ostendi I *Timoth.* cap. IV, I. Iline et a praeisis hereticis, Simonis assectus, puta Marco, Menandro, Basilide, Carpoeritanis, Gnosticis, cultam fuisse magiam, testatur S. Irenaeus, lib. I, cap. VIII; Epiphanius, *Contra Gnosticos*; Tertullianus, lib. *De Praescript.*, aequae ac a modernis nostris eadem laudatur et defenditur. Sane Lutherus, haerensum luxus avi pater et princeps, lib. *De Missa angulari*, saxonicis scripto, palam proficitur sibi notum et familiare esse malum spiritum, sequi cum eo plus quam modum salis comedisse. Idem refert Jacobus Lingensis in *Vita Lutheri*.

Rursus nota hic superbiam esse fontem haeresis; haec enim Simonem impulit ut talia et tanta de se jactaret, seque faceret Deum. Eadem impulit caeteros haereticos ad commiscendum novos errores, ut eorum haberent inventores, in eosque post se ducerent discipulorum agmina. Propriam ergo signum et quasi stigma haereticis est superbia; aequae ac orthodoxis, praesertim doctoris, est humilitas. Hinc enim sequitur S. Petrum et Paulum, qui fuerunt humillimi, imo Christum qui « cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, » id est non rapuit divinitatem, uti fecit Simon; « id est semel ipsum exinanivit in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, » *Philipp.* II, 7. Denique vide hic odium diaboli in Christum et Ecclesiam, et ex adverso Christi virtutem omnia ejus tela superantem. Diabolus enim hostes Christo suscitavit, Annan, Caipham, Scribas et Phariseos: aemulos vero, Theodam in Judea, Judam Galileam in Galilea, Simonem hunc in Samaria, Apollonium Thyanaem in Asia; sed hos omnes supplantavit sua sapientia, sanctitate et miraculis Christus ejusque Apostoli. Idem respectet vir sanctus et zelosus qui magna mollitur, cogit se diabolum totumque infernum ad duellum provocasse: virtutis enim comes est invidia, tum diaboli, tum hominum malevolorum. Ubi recte advertit Baronius demonem esse simiam Christum. Sicut enim Christus primum Apostolorum suorum creavit Simonem, quem deinde vocavit Petrum, ita diabolus primum ei antagonistam, suum pseudoapostolum opposuit Simonem Magum, ideoque Simon Petrus a Christo et Apostolis destinatus est Samaritanus, ut Simonem Magum profligaret.

Symbolice: Simon Magus, puta superbus et insipiens, se jactat esse aliquem, cum sit nullus et nihil. Ex adverso humilis et sapiens dicit se esse nullum et nihil, cum per Deum sit omnia. Sapit

Por prudens Ulysses, qui vocando se Nullum, Cyclopeum manus evasit. Nam, ut narrat Homerus, Ulysses cum sociis captus a Polyphemo Cyclope, petensque ab eo gratiam libere redeundi in patriam, rogatus a Polyphemo « quod ejus esset nomen? » respondit: « Nullus, id est Nullus vocor. Cui Polyphemos: « Ego, inquit, Nullum sociorum suorum ultimum comedam, alios vero prius: hoc nostrum munus habeto. » Ulysses ergo Polyphemum inebriavit ebriumque excoecavit. Evigilans ille exclamat advocatque alios Cyclopes dicens: « Adjuvate, Nullus me per dolum excoecavit. » Cui illi: « Si nullus tibi soli existenti vim affert, morbum magni Jovis non est evitare, » q. d. Si nullus hominum, sed Jupiter te ferit, nolumus contra Jovem pugnare, ut tibi opem feramus. Ita evasit Ulysses tectis pelle arectis. Simili modo humilis Cyclopeum, id est demonum, manus evadit. Unde S. Antonius, cum vidisset tunc mundum usque ad celum plenum laqueis demonum, et anxius rogaret, « Quis hos laqueos evadet? » audivit, « Humilias. » Ita S. Athanasius, in ejus Vita.

40. HIC EST VIRTUS DEI, QUE VOCATUR MAGNA. — Tigurina, *iste est potentia Dei illa magna, q. d. Simon est Dei potentia, non qualis qualis, sed maxima et sublimissima.* Unde Theodoretus, lib. I de *Fabulis heret.*, asserit Simonem se vocasse infinitam potentiam, id est Deum omnipotentem. Et Clemens Romanus, lib. II *Heecq.*, « Excelsam virtutem supra creatorem Deum. » Audi Tertullianum, lib. De *Præscript.*, cap. XLVI: « Simon Magus, inquit, ausus est summam se dicere virtutem, id est summum Deum: mundum autem ab angelis suis institutum, etc. Post hunc Menander, discipulus ipsius, similiter Magus, eadem dicens quæ Simon ipse: quidquid se Simon dixerat, hoc se Menander esse dicebat, negans habere posse quemquam salutem, nisi in nomine suo baptizatus fuisset. » Et Irenæum, lib. IX, cap. XX: « Hic (Simon Magus) a multis quasi Deus gloriatus est, et docuit semetipsum esse, qui inter Judæos quidem quasi Filius Dei apparuerit in Samaria, quasi Pater descenderit, in reliquis vero Gentibus quasi Spiritus Sanctus advenit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est, eum qui sit super omnia Pater. Hic Selenem quandam secum circumducebat, dicens hanc esse primam mentis ejus conceptionem, per quam initio mente concepit Angelos facere et Archangelos, » etc.

Vide hic ingenium hæresiarum, nimirum quam carnes sint et mulierosi. Pergit Irenæus de Simone docente, « Cum angel moderarentur mundum, eo quod unusquisque eorum concupisceret principatum, se venisse ad terram emendationem, et descendisse transfigurationem et assuulationem virtutibus, et potestatibus, et angelis, ut et in hominibus homo appareret, cum non esset homo, et passum in Judea putatum, cum non esset passus. Prophetas autem e mundi fa-

bricatoribus angelis inspiratos, dixisse prophetias: quapropter nec ulterius curarent eos hic, qui in eum et Selenem ejus spem habebant, et ut liberos agere quæ velint: secundum enim illius gratiam salvari homines, sed non secundum opera justa. » Hæc fecit post susceptum baptismum, sequæ pro Christo ipso substituit. Hanc factum didicit Simon a patre suo diabolo, de quo S. Antonius apud S. Athanasium: « Vidi, inquit, aliquando diabolum excelsum corpore, qui se Dei virtutem et providentiam ausus est dicere, et ait ad me: Quid vis ut a me tibi donetur, Antoni? At ego sputum vi maxima in os ejus ingeminans, totum me Christi nomine armatum in eum ingressi: et statim ille procerus aspectu inter medias manus exolevit. »

41. PROPTER QUOD, — id est eo quod, propterea quod: patet ex Græco.

42. DE REGNO DEI. — Regnum Dei est Ecclesia tum militans, in qua Deus per gratiam regnat in fidelibus; tum triumphans, in qua Deus in iisdem regnat per gloriam. Utrumque predicavit Philippus et Apostoli.

IN NOMINE JESU CHRISTI BAPTIZABANTUR. — Ita Romana, q. d. Baptizabantur Baptismo, non Joannis, non Pharisæorum, sed Christi, in quo inter cæteras personas S. Trinitatis, invocatur nomen Filii Dei, puta Jesu Christi. Vide dicta cap. II, vers. 38.

Aliter hæc legunt et dispungunt Græci codices moderni, nimirum: *Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei et de nomine Jesu Christi, baptizabantur*: ita Tigurina, Pagninus et alii. Sic quoque accipi et dispungi potest nostra versio Latina, si ante *baptizabantur* ponas comma. Tunc enim erit sensus, q. d. Cum credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, scilicet illud acquirendum esse in nomine, id est per fidem et invocationem nominis Jesu Christi, baptizabantur.

43. CREDIDIT, — *terce*, id est simulavit se credere, tum ne a suis discipulis Philippo credentibus desereretur, tum ut potestatem loquendi variis linguis et faciendi miracula acciperet, sicut videbat eam accepisse Philippum et fideles in baptismo. Audi Eusebium, lib. II *Hist.*, cap. I: « Simon calide se in Christi religionem insinuavit, et usque eo fidem in Christum veteratorie simulavit, quoad baptismatis lavaero tinctus est, » addiditque idem suo adhuc tempore facilitari solitum ab ejus sæcels Simonianis. Hinc S. Augustinus, tract. 6 in *Joannem*, ait quod Simon ut corvus ingressus sit in Ecclesiam. Idem censent S. Hieronymus, scribens in cap. XVI *Eccl.*; Irenæus, lib. I, cap. XX; S. Gregorius, in *Psal.* IV penitentiali; Ambrosius, lib. II de *Penit.*, cap. IV; Cyrillus Hierosolymitanus, *Catech.* 3; Chrysostomus, hom. 60 ad *Populum*, qui ait Simonem accessisse ad fidem et Ecclesiam, sicut Judas in ultima cena accessit et Euchæristiam.

Nota: Scriptura sæpe loquitur more hominum, his enim se accommodat: homines autem judicant et loquuntur de rebus et personis prout exterius apparent, interiora enim et arcana cordis perspicere nequeunt. Sic ergo Simon hic dicitur credidisse, quia exterius profitebatur se credere; esto id fingeret, et revera interius in corde non crederet.

VIRTUTES, — *divicias*, id est opera potentia et miraculosa. Vide dicta cap. II, vers. 22.

ADMIRABATUR, — tum quia majora faciebat Philippus, quam ipse Simon; tum quia miracula Philippi vera erant et realia, Simonis autem plerumque erant prestigie, quibus oculis hominum illudebat, ut videtur facere quod revera non faciebat; tum denique quia videbat in baptismo Philippi visibiliter in baptizatos descendere Spiritum Sanctum in specie ignis, linguarum, etc. Quod sane uli novum et divinum, summe erat stupendum et reverendum. Quid enim mirabilius, quid majoris dignationis, quid optabilis, quam Deum omnipotentem in hominem descendere, in eo inhabitare, loqui, operari?

44. MISERUIT. — Mittitur hic Petrus, non tanquam minor, cui jubeatur; sed ut caput et superior, qui rogatur, ut hoc iter tam sanctum et arduum, ad Dei gloriam et Ecclesie propagationem, capessat, quomodo republica rogat regem, ut proficiatur ad legationem maximi momenti: ut cum S. Leo Pontifex, ut votis fidelium satisfaceret, profectus est ad Attilam, ejusque furorem a Romana Ecclesia averit. Sic Pater misit Filium in mundum, et cum eo misit Spiritum Sanctum in Pentecoste; esto omnes tres persone in divinis, auctoritate et gloria sint pares. Unde Cajetanus: « Petrum, inquit, Apostoli mittunt, non imperio, sed fraterna charitate ac impulsione, ut nulli fratres mittunt quandoque majorem; et capitulares mittunt Episcopum ad Papam, vel Casarem. » Porro mittitur Petrus potius quam alius, tum ut quasi pastor Ecclesie in eam gentem externam recipiat; tum ut quasi caput omnium, Samaritanis uniat Judæis, a quibus ante implacabili schismate dissidebant; tum ut se opponat Simoni Mago et primo hæresiarchæ futuro.

45. ORAVERUNT PRO IPSIS, — ut scilicet ipsi congrue se disponerent ad sacramentum Confirmationis, utque in eo super eos visibiliter descenderet Spiritus Sanctus.

UT ACCIPERENT SPIRITUM SANCTUM, — puta plenitudinem Spiritus Sancti, per signum visibile, de quo mox: alioqui enim jam in baptismo invisibiliter acciperant Spiritum Sanctum, per gratiam sanctificantem. Unde sequitur:

46. NONDUM ENIM IN QUENQUAM ILLORUM VENERAT. — Græce *ἐπιπέσει*, id est erat illapsus, puta per signum visibile: licet enim Spiritus Sanctus visibiliter illapsus sit in baptismo super primos credentes, ad primas conciones S. Petri, cap. II, vers. 41, et cap. IV, vers. 4, atque in Concilium

ejusque familiam, mox ut credidit ante baptismum, cap. X, vers. 44, tamen id non fuit baptismum proprium, ideoque rarum, ac forte concessum duntaxat S. Petro ob primatus apicem. Unde nec hic in baptismo Samaritarum, nec vers. 38 in baptismo Eunuchi, nec alibi legitimus in baptismo visibiliter datum fuisse Spiritum Sanctum; sed id reservatum est sacramento Confirmationis, ut pole in qua confertur robur et plenitudo Spiritus Sancti, ad libere profitendum et predicandum fidem Christi, ut patet vers. seq., et cap. XIX, vers. 5 et 6.

Notat Epiphanius, lib. I, *hæres.* 9, Samaritarum hæresim fuisse non esse Spiritum Sanctum, itaque eo mitti Petrum, ut eam evellat, non tum argumentis, quam reipsa per Confirmationis sacramentum, visibiliter conferendo eis Spiritum Sanctum.

47. TUNC IMPONERANT MANUS SUPER ILLOS, — conferendo illis sacramentum Confirmationis. Ita passim Doctores contra Calvinum, qui negat Confirmationem esse sacramentum, atque hanc manus impositionem fuisse meram orandi pro aliquo cæremoniam. Vide Bellarminum de hoc Sacramento. Et patet: quia per hanc manus impositionem accipiatur Spiritum Sanctum, qui est effectus Sacramenti.

Nota hic *primo*, solius Episcopi esse conferre hoc sacramentum. Unde Philippus Diaconus id non poterat, sed ad hoc vocavit Episcopos, puta Petrum et Joannem. Ita definit Concilium Florentinum in formula unionis Armenorum; et Tridentinum, *sessio VII*, can. 3. In necessitate tamen Summus Pontifex potest presbyterum auctorare facereque ministrum sacramenti Confirmationis, uti S. Gregorium fecisse legitimus, lib. IV, *epist.* 33. Vide Franciscum Suarez, *De Sacram. Confirm.* Porro in tribus sacramentis imponitur manus, scilicet in Ordine, Penitentia et Confirmatione; de qua hic agi patet ex eo quod conferebatur recens baptizatis.

Nota *secundo*: Dubium est an Petrus et Joannes hic adhiberint chrisma, an vero per solam manus impositionem contulerint hoc sacramentum. Utrumlibet est probabile: nonnulli Doctores proponent in hoc quod non adhiberint chrisma, dispensante in hoc Deo, eo quod tunc loco chrisimalis esse ipsum visibile signum, per quod illabatur in confirmandos Spiritus Sanctus. Ita S. Thomas, Bonaventura, Scotus, Durandus, Gabriel, Richardus, Paludanus et Soto, in IV, dist. VII, Suarez et alii. Favere videtur Concilium Florentinum, dum ait sacramentum Confirmationis successisse loco manus impositionis Apostolicæ.

Verum longe probabilius est, imo quasi certum, nunquam Apostolos hoc sacramentum sine chrismate exhibuisse, ut docet Hugo de S. Victore, lib. II de *Sacram.* part. VII, § 2, et Waldensis, tom. II, cap. CXIII. Et probatur *primo*, quia in cæteris sacramentis non habuerunt istam liberationem,

In coelesti missionem datur Spiritus Sanctus.

Vers. 47. Est Sacramentum.

Ejus minister est Episcopus.

Apostolos adhuc dicitur chrisma. Probatur *Primo*.

neque alia Sacramenta sine sua ordinata materia administraverunt. *Secundo*, quia nullus veterum dicit illos hoc Sacramentum vario modo administrasse, nempe nunc per solam manus impositionem, nunc per chrisimatis unctionem, cum tamen multi dicant illos usos fuisse chrisimate, ut S. Dionysius, cap. iv *Ecl. Hier.*; Clemens Romanus, lib. VII *Constit. Apostolic.*, cap. XLIV; Fabianus Papa, *epist.* 2, denique ipse S. Thomas, III *part., Quæst.* LXXII, art. 2. *Tertio*, quia sub nomine impositionis manuum commodissime simul comprehendimus unctionem, etiamsi non exprimat, ut docent Hugo et Waldensis supra. Nam qui inungit, manus imponit: quia manus imponere phrasi hebraica significat tangere. Unde *Marc.* III, 2, cum quidam petissent a Domino, ut lunatico manus imponeret, ipse id fecit digito tangens linguam ejus et aures. Vide Pagninum in verbum טָמַח *samach*, quod significat ungere, imponere, confirmare, fulcire, stabilire, seu tangere ad fulciendum. Sic dicitur, *Sup.* vii, 12: «Manus ori suo imponit,» id est apponit. *Quarto*, quia Patres qui uno loco dicunt Spiritum Sanctum dari manus impositione, idem alio loco dicunt dari unctione chrisimatis: tanquam hæc duo pro eodem habentes, vel alterum in altero per compendium intelligentes, ut patet in testimonio Tertulliani mox citando, ubi meminit unctionis, signationis et manus impositionis. Idem autem, lib. I *Contra Marcionem*, solum exprimit unctionem; Cyprianus, *epistola* 70, solum meminit unctionis; *epist.* autem 72, vocat manuum impositionem; et tamen idem significat. Accedit, quod Apostoli facile poterint habere oleum et balsamum, utpote quæ in Judæa nascitur illique est proprium: ex oleo autem et balsamo conficitur chrisma. Cur ergo illud a Christo sanctum omisit, ubi nulla urgebat causa vel necessitas? Secus est de libro Evangeliorum: hunc enim adhibere non poterunt in ordinatione primorum Diaconorum, eo quod ille necdum esset scriptus. *Quinto*, quia Patres, quando dicunt solos Episcopos dare Spiritum Sanctum per unctionem chrisimatis, id probant ex hoc loco *Act.* viii et xix, ubi soli Apostoli manus imponebant: ergo aperte significant in illa manus impositione fuisse comprehensam chrisimatis unctionem. Vide Cyprianum, *epist.* 73; Innocentium, *epist.* 4, et Damasenum, *epist.* 4. *Sexto*, quia familiare est Scripturæ res multas conjungi solitas per compendium perstringere, una tantum expressa, ut, *Act.* viii et xix, dicit Lucas Apostolos baptizasse in nomine Christi, relinquens nobis alias personas cointelligendas; *Act.* viii, dicit Eunuchum a Philippo baptizatum, cum dixisset: «Credo Filium Dei esse Jesum;» tamen non est dubitandum quin de aliis multis fuerit interrogatus Eunuchus.

Dices: Conestium Florentinum, in *Instruct. Armen.*, dicit, loco impositionis manuum Apostolorum, dari nunc in Ecclesia Confirmationem;

et Innocentius III, cap. *Cum venisset*, tit. *De S. Unctione*, dicit per frontis chrisimationem designari manus impositionem christolorum. Respondeo, non distinguunt isti ritum a ritu, sed tantum modum loquendi a modo loquendi; nam solum volunt dicere idipsum quod Apostoli facebant, cum dicebantur manus imponere, nunc facere Episcopos, cum dicuntur confirmare: quod enim tunc vocabatur manus impositio, nunc vocatur Confirmatio; quanquam sit idem prorsus Sacramentum. Quod hoc velint dicere clarissimum est, si loca inspiciantur: alioquin dicent tempore Apostolorum non fuisse sacramentum Confirmationis.

ET ACCIPIEBANT SPIRITUM SANCTUM. — Nam sacramentum Confirmationis datur plenitudo gratiæ acceptæ in baptismo. Unde S. Cyprianus, *epist.* 73 *ad Jubianum*, illud vocat «signaculum Dominicum quo Christiani consummuntur;» ut qui antea erant fideles, jam fiant milites, athletæ et pugiles Christi. Et S. Melchisedes, *epist.* *ad Episcop.* *Hispan.*: «In Baptismo, inquit, regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamur ad pugnam.» Et S. Urbanus, in *Epist. Decret.*: «Omnes, inquit, fideles per manuum impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur.» Quocirca S. Cornelius Pontifex, *epist.* *ad Fabianum Antioch.*, apud Eusebium, lib. VI *Hist.*, cap. XXXII, agens de Novato: «Non fuit, inquit, signaculo chrisimatis consummatus; unde nec Spiritum Sanctum poluit promereri.» Et S. Dionysius, *Ecl. Hier.*, cap. II, p. 3: «Perficiens, ait, illa unctio facti perfectum.» Pulchre vero Tertullianus, lib. *De Resur. carnis*, cap. viii, paucis totum Sacramentum hujus ritum, puta unctionem, signum crucis et manus impositionem perstringit: «Caro, inquit, inquit, ut anima consecratur; caro signatur, ut anima mutatur; caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur.»

In sacramento Confirmationis datur Spiritus Sanctus: *Primo*, quia datur augmentum gratiæ acceptæ in baptismo, ac consequenter virtutum omnium. Unde Eusebius Emisenus (vel quisquis est Auctor, certe priscus est et gravis), hom. *De Pentecoste*: «Spiritus Sanctus, inquit, qui super aquas baptismi saluifero descendit illapsus, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam.» *Secundo*, quia datur in eo plenitudo septem donorum Spiritus Sancti, ac præsertim ingens robur ad luctandum cum diabolo. Audi S. Cyprianum (vel quisquis est Auctor), tract. *De Cardinal. Christi operibus*: «Hujus unctionis beneficio, et sapientia nobis, et intellectus divinitus datur, consilium et fortitudo cælitus illabitur; scientia, et pietas, et timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitias collectamur.» Unde forma sacramenti Confirmationis est hæc: «Consigno te signo crucis et

In Confirmatione datur Spiritus Sanctus, quousque? Resp. Priscus.

Secundus.

confirmo te chrisimate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.» Quocirca in historiis legimus sæpe emergentes in susceptione hujus Sacramenti a demone fuisse liberatos. Idipsum quoque testatur Nazianzenus, orat. in *Julian.*; Lactantius, lib. IV, cap. xxvii; Prudentius, in *Apotheos.* Quin et S. Bernardus, in Vita S. Malachia, sic scribit de ejus præceptore, Malcho Episcopo: «Puerum mente captum ex his quos lunaticos vocant, pater confirmandum sacra unctione curavit.» Ex *Averso* Eusebius, lib. VI *Hist.*, cap. xxxv, vel juxta aliam editionem, xxxiv, scribit Novatum rejicientem hoc Sacramentum a demone fuisse correptum; et cum esset presbyter, in persecutione præ metu negasse se esse presbyterum. Rursum Gregorius Turonensis, lib. I *De Gloria Martyr.*, cap. xli, narrat artes magicas, per præsentiam cujusdam Christiani qui chrisimate confirmatus erat, fuisse irritatas et discussas.

Tertio, datur animus et fortitudo ad intrepide profitemdam fidem, præsertim in persecutione et martyrio. Unde ejus virtute Martyres de tyrannis, tormentis et morte triumpharunt: qua de re inter alia illustre est exemplum Apronianii, qui, cum esset commentariensis, et Sissinnium Diaconum presidi examinandum sisteret, vocem e caelo audivit: «Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi;» qua voce conversus, a Sissinio baptizatus, et a Marcello Papa confirmatus, ad martyrium vocatus, fortiter ejus agnem obiit, uti habent ejus acta apud Surium 16 januarii. S. Bonifacius, Germanorum apostolus in Frisia, dum a se baptizatos Confirmationis sacramento munire parat, a Frisiis trucidatus, ejus fidem prior ipse eo confirmatus, suo sanguine confirmavit. Ita habet ejus Vita apud Surium die 5 junii.

Quarto, sæpe Deus per hoc Sacramentum patravit miracula, que sunt opera Spiritus Sancti et gratiæ gratis datæ. Præter ea que jam recensui, S. Rembertus, secundus Bremensis Archiepiscopus, ante annos 800, cum in Succian profectus esset et ibi Pontificali more sacro chrisimate cæcum inunxisset, illi visum restituit. Ita habet ejus Vita apud Surium 4 februarii.

Sic et Faro, Meldensis Episcopus, puerum cæcum confirmans illuminavit, ut habet ejus Vita apud Surium 3 octobris. Memorabile est quod scribit Optatus Milevilanus, lib. I *Contra Donatistas*, nimirum ampullam sacri chrisimatis a Donatistis impie violatam, et per fenestram præcipitaram, ab angelis fuisse exceptam, ne frangeretur aut laderetur.

Fideles ergo mature curent suos filios confirmari, ut hæc Spiritus Sancti dona percipiant, et sapientiam diligentes sint, ut illud suis impertiant, illoque suas, imo Christi oves obsequantur et confirmant. Celebre est exemplum S. Maurilii, Episcopi Andegavensis, qui vocatus ad quemdam puerum moribundum confirmam-

dum, paululum tardans reperit puerum jam defunctum. Quare hanc rem, ut ipse dicebat, negligentiam multis annis luit. ac relicto episcopatu, secreto fugiens longam et molestam peregrinationem suscepit, uti refert Venantius Fortunatus in ejus Vita.

48. CUM VIDERET. — Recte hinc inferi S. Chrysostomus visibili signo, puta ignis, linguarum ignearum; columbar, aut quo simili tunc in fideles confirmatos descendisse Spiritum Sanctum: unde et visibiles, id est sensibiles, ejus affectus emanabant, ut quod loquerentur variis linguis, quod prophelarent, quod jublarent, psallerent, concionarentur supra captum hominum, quasi entusiasmo Spiritus Sancti acti et impulsu. Quocirca Simon Magus pecunia voluit idipsum emere ab Apostolis, scilicet ut non tantum ipse reciperet Spiritum Sanctum, sed ut et alius quoque eundem communicare, imo vendere posset, longe utique majori tum pecunie, tum honoris et gloriæ pretio. Ita Cœcumenus et S. Cyprianus, serm. *De Tejunio et Teatone*. Multi enim ingens ei dedissent pretium, si per impositionem manus conferendo Spiritum Sanctum, contulisset pariter ipsis donum loquendi variis linguis, revelandi arcana et futura, explicandi S. Scripturam (hæc enim multi ambiunt magnique æstimant), uti facebant Apostoli.

Hinc sequitur Simonem saltem implicite (forte etiam explicitè) ambivisse et voluisse emere Episcopatum: quia solum Episcoporum est imponere manus, et hæc impositione conferre Spiritum Sanctum in sacramento Confirmationis et Ordinis; hæc autem potestatem conferendi Spiritum Sanctum emere volebat Simon. Rursum cupiebat superbus Simon inter suos Samaritanos excellere et eminerè quasi propheta et vir divinus, uti hactenus per magicas artes excelluerat. Quare videtur voluisse a S. Petro creari Hierarcha et Episcopus Samariæ; unde ab eo hodie qui emunt episcopatus et beneficia, vocantur Simoniani vel Simoniaci. Ita Bellarminus, lib. IV *De Notis Ecl.*, cap. xii: «Constat, ait, ex *Act.* viii, Simonem Episcopalem auctoritatem ambivisse, et data pecunia emere voluisse: ubi vero exclusus fuit, hæresim novam excogitasse, ut qui in Ecclesia non poterat, saltem extra eam principatum gereret.» Simili enim modo Arius, Valentinus, Marcion, Montanus, Novatianus, Lutherus ceterique hæresiarchæ, quæ ab episcopatu, similive officio et gradu, cum ambiebat, repulsi sunt, nova dogmata et hæreses adinvenierunt, novasque cathedras extra Ecclesiam sibi erexerunt, uti ostendam I *Petr.* II.

En tibi primum post promulgatum Evangelium (nam ante illud simoniaci fuerunt, Balaam, pretio volens vendere sua oracula, benedictiones et maledictiones, Num. xxxi, 7; et Esau, vendens jus primogeniture, eique annexum sacerdotium, fratri Jacobo, *Hebr.* xi, 46; et Giezi, a Naaman

exigens pretium miraculose curationis a lepra, IV Reg. v, 20; et Jason, emens ab Antiocho pontificatum, II Mach. iv, 8, æque ac Annas Caiphas, eundem redimentes a Romanis, simoniae parentem: en primum sacrilegum Spiritus Sancti instigatorem, Simonem Magum. Tradit S. Clemens, lib. VI *Const.*, cap. vii, diaboli consilium fuisse per Simonem Apostolos, « pecunia delinquit et captos, dono Dei privare, sicut Adamum post degustatum cibum interdictum, promissa immortalitate privavit. » Recte notat Tharastus, I, *Quæst.* I, cap. *Eos qui*, peiorem esse simoniam hæresi Macedonianorum: « Illi enim, inquit, creaturam, et servum Dei Patris et Filii, Spiritum Sanctum delirando fatentur; isti vero eundem Spiritum efficiunt suum servum, » imo quasi pecus et peculium a se emptum, quod aliis divendere ad libitum possint.

Quocirca simonia proprie est peccatum contra Spiritum Sanctum. Hinc refert Petrus Damianus, *epist.* 5, cap. vii, simoniae quemdam scelus suum parvi pendentem, iussum pronuntiare doxologiam SS. Trinitatis: « Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, » nequivisse dicere, « Et Spiritui Sancto; » sed tantum, « Gloria Patri, et Filio, » etiam secundo et tertio idem iterando, conatus fuisset addere, « Et Spiritui Sancto, » sed frustra. Nam, ut subjicit Damianus: « Merito Spiritum Sanctum dum emit, amisit, ut qui exclusus erat ab anima, procul etiam consequenter esset a lingua. »

Porro Urbanus II Pontifex, anno Domini 1089, ut grassantem illo sæculo simoniae pestem reprimeret, contra eam scripsit epistolam decretalem ad Lucium, prepositum S. Juventii apud Ticinum, qua inter alia docet, simoniam esse emere vel vendere beneficium Ecclesiasticum, aut aliam rem sacram, eo quod Simon idem hic fecerit. Audi enim: « Obijcit utrum vendere Ecclesiasticam rem, simoniae sit? Hoc simoniae esse patenter colligitur ex hoc quod beatus Petrus Apostolus ait Simoni: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei existimasti pecunia possideri. Donum quippe Dei est Spiritus Sanctus, et donum Dei est res ipsius Ecclesie oblata. Et si bene advertis, Simon Magus qui fide ad finem accessit, non Spiritum Sanctum propter Spiritum Sanctum quo ipse indignus erat (quoniam scriptum est: Spiritus Sanctus disciplina effugiet fictum), sed ideo quantum in ipso est emere voluit, et ex venditione signorum, quæ per eundem fiebant, multiplicatam pecuniam quam obtulerat, horaretur. Nec Apostolus emptorem Spiritus Sancti, quam bene noverat fieri non posse, sed ambitionem talis questus, id est avaritiam, quæ est idolorum servitus, in eodem Simone exhorruit, et maledictionis jaçulo percussit. Quisquis itaque res Ecclesiasticas, quæ Dei dona sunt, quoniam a Deo fidelibus, et a fidelibus Deo donantur, quæque ab eodem gratis accipiuntur,

et ideo gratis dari debent, propter sua lucra vendit vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecunia possideri existimast, etc., cum principalis intentio Simonis fuerit, sola pecunie avaritia, id est idololatria, ut ait Apostolus Paulus. »

Hinc rursus Henricus II Imperator, anno Domini 1047, ob simoniae labem a Spiritu Sancto desertus, professus est se toto triduo demonibus infestos vidisse, flammam in se per fistulam fluctantes adeo pertinacem, ut noster ignis in comparatione illius jocus putetur, et nihil calere; sed liberatum fuisse a juvene semiutulato, scilicet a S. Laurentio, cujus ecclesiam restauraverat. Ita ex Wilhelmo Malmesburiensi et Mathæo Westmonasteriensi refert Baronius, tom. XI, anno Christi 1047.

20. PECUNIA TUA TECUM SIT IN PERDITIONEM. — Maledicti hic Petrus Simoni, ex zelo justitie, non vindictæ, tanquam judex vindicæ sceleris, puta simoniae, ad cæterorum exemplum et terrorem. Ex charitate ergo id fecit, et studio religionis, ut primi Christiani discerent quantum esset Simoni et Simoniae flagitium, q. d. Peras et damneris, o sacrilege, cum tuis nummis sacrilegis. Justam enim in scelus profert sententiam, eique debitam penam irrogat; subaudi: Nisi penitentiam agas, teque emendes. Unde paulo post ad illum eum hortatur, dicens: « Penitentiam itaque ago. » Magis ergo minando, quam feriendo id dicit, q. d. Dignus es qui peras morte presentis et æternæ: minor tibi, et ex parte Dei denuntio, te perituum iterumque in gehennam, nisi ab hoc crimine respicias. Alioqui enim, si absoluta et efficax fuisset hæc Petri sententia, non autem comminatoria, utique subito occidisset Simonem, eumque trussisset in tartara, uti occidit Ananiam et Sapphiram, cap. v, qui tamen longe minus peccaverant quam Simon. Sed voluit Deus servari Simonem ad majores S. Petri cum eo Romæ coram Nerone agones et triumphos.

Addunt Beda et Glossa hæc verba Petri non tam esse imprecationem, quam prophetiam et predicationem, quod scilicet Simon in hoc suo scelere aliusque esset periturus et damnandus; esto ex officio suo hortetur eum ad penitentiam, vers. 22. Sic maledicit Psaltes impiis ex eodem zelo, *Psal. LXVIII*: « Delantur de libro viventium. » Sic et iisdem maledicit Christus, non minando, sed feriendo in die judicii, dicendo: « Ille, maledicti, in ignem æternum. » Porro maledicti Petrus non tantum Simoni, sed et ejus pecunie, non qua pecunia est: sic enim est Dei creatura, et consequenter res bona; sed quatenus pretium erat simoniae et sceleris materia. Sic enim pecunia hæc erat impia et sacrilega, dignaque perire, æque ac impius et sacrilegus ejus nundinator Simon. Unde S. Hieronymus, in cap. iii *Michææ*: « Oblatam, inquit, pecuniam cum offerente damnavit. » Et S. Chrysostomus sic explicat, q. d. « Peccatum tuum sit in perdi-

nem. » Et S. Bernardus, *epist.* 247, citatis hisce Petri verbis, exclamans ait: « O vox tonitruum, o vox magnificentiæ et virtutis, ad cujus terrorem confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion! » Vide de maledictione et quomodo creature maledicere liceat, disserentem S. Thomam, II II, *Quæst.* lxxi.

Narrat Baronius, anno Christi 1047 (quo seculo ob tres pseudopontifices valde grassata est simonia; cui proinde præ aliis valide se opposit B. Petrus Damianus), ex Desiderio, Abbate Cassinensi, episcopum quemdam Gallie a Leone IX Pontifice a sacris suspensum, furtim data pecunia a Cancellerio Leonis absolutionem et restitutionem officii Episcopalis impetrasse. Intellecta fraude Leo, vocato presbytero qui pecuniam nomine Episcopi dederat, ait: « Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei furtim tentasti pecuniam possidere. » Cujus sermonem divina mox ultio est secuta, ita ut amissa mente ab illa die usque nunc, inquit Auctor, ubique vagabundus incedat, nec ulla domus, vel claustra, ultra duos dies vel tres eum retinere valeat.

QUONIAM DONUM DEI. — Nomen proprium Spiritui Sancto est quod sit donum, quia ipse est donum primum increatum et notionale: procedit enim a Patre et Filio quasi amor utriusque: amor autem est primum optimumque donantis donum, quo gaudet ille cui donatur, et a quo cætera dona largitur profluunt, eoque largius quo major est amor. Ita ex S. Augustino S. Thomas, I *part.*, *Quæst.* XXXVIII, art. ult., ibique Scholastici ad unum omnes. Simon ergo volebat emere Spiritum Sanctum, ut eum aliis venderet, puta dona et gratias Spiritus Sancti, non tam gratum facientes, quam gratis datas: hæc enim ostentationem, gloriam et questum apud homines pariant; quales sunt, loqui linguis, prophetare, morbos curare, etc. Ita Urbanus II, cujus verba paulo ante recitavi.

21. NON EST TIBI PARS, NEQUE SORS IN SERMONE ISTO, — id est in re ista; Tigurina vertit, in hoc negotio, puta in receptione et donatione Spiritus Sancti. Est metonymia. Sermo enim ponitur pro re, quam suo sermone expresserat Simon, æque ac Petrus. Syrus legit, non est tibi pars, nec sors in fide ista; Clemens, lib. VI *Constit.*, cap. vii: « Non est tibi pars in sermone hoc, neque sors in fide hæc. » Sic quoque legitur S. Augustinus, tract. 6 in *Johan.*, et Ambrosius, lib. II *De Penit.*, cap. iv, q. d. Tu non habes fidem veram Christi, sed fingis te eam habere, ac proinde Christiane religionis et Ecclesie non es particeps, atque consequenter Spiritus Sancti non es capax.

Rursus Vatablus proprie accipit sermonem pro predicatione, q. d. Prædicatio nostra nihil ad te pertinet: neque enim es ex eorum numero, qui revera credunt; vel, non es dignus qui admittaris in consortium Evangelistarum, quorum est conferre Spiritum Sanctum.

Addunt aliqui S. Petrum hac voce Simonem expulisse ex Ecclesia, ideoque Jure Canonico simoniacos excommunicantur. Ita Turrianus, in lib. I *Constit.*, cap. xi. Quin et S. Petrus, in *Canon. Apost.*, can. 28: « Si quis, ait, Presbyter, etc., per pecuniam habe obtinuerit dignitatem, etc., a communionem modis omnibus abscondatur, sicut Simon Magus a me Petro abscissus est. » Memorabile est quod scribit S. Hieronymus, in Vita S. Hilariæ, nimirum eum, cum plurimos miraculose curaret, nihil unquam ab eis oblatum gratitudinis erga voluisse recipere, illudque Christi obtinuisse: « Gratis accepistis, gratis date. » Cumque Orionus, vir primarius, quem a legione demoum liberaverat, veniret ad eum quasi gratiam redditurus, dona afferens, dixit ei Sanctus: « Non legisti quid Giesi. quid Simon passi sint, quorum aller accepit pretium, alter obtulit, ut ille vendere gratiam Spiritus Sancti, hic mercaretur? Cuiusque Orionus flens diceret: Accipe, et da pauperibus, respondit: Tu melius potes tu distribuere, qui per urbes ambulans, et nisi pauperes: ego qui mea reliqui, cur aliena appetam? Tristi autem et in terra jaçenti: Noli, inquit, contristari, fili: quod facio, pro me et pro te facio. Si enim hæc accepero, et ego offendam Deum, et ad te legio revertetur. » Disce hic quam Deus velit sua gratis dari, Sanctosque, præsertim thauratargos, ab avaritia esse puros et ab acceptione munerum esse liberos.

COR ENIM TUCUM NON EST RECTUM CORAM DEO, — quia distortum pro avaritiam et ambitionem, et fictum pro hypocrisin.

22. SI FORTE REMITTATUR. — Dices: Ergone dubitat Petrus non Simoni, si veve poeniteat, remittendum sit peccatum? Respondeo: Nequaquam. Nam primo, si forte non est dubitantis, sed potius expletiva confirmantis particula: Græce enim est *ἀρα*, quod non tantum forte, sed et utique, sane, profecto significat, estque sæpe expletiva particula apud Homerum, ut notat Gaza, lib. II *Grammat.* Sic Christus ait, *Matth.* xi, 23: « Si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te (o Capharnaum), forte mansisset usque in hanc diem; » ubi si forte, non est dubitantis (sciebat enim determinate Christus, quid in hoc casu futurum fuisset), sed confirmantis: Græce enim est *ἀν*, id est utique. Pluribus exemplis id demonstrat S. Ambrosius, lib. II *De Penit.*, cap. iv et v, ubi docet nullum esse tam grave peccatum, quod penitentia non delect. Secundo, si forte significat dubium eventum et effectum remissionis, ex dubia causa: licet enim certum esset quod Simon, si ageret penitentiam, veniam consequeretur, tamen quia anceps et incertum erat an esset acturus penitentiam, hinc pariter anceps et incertum erat an veniam consequeretur. Liberi enim erat arbitrii, ex eoque libere poterat penitere, vel non penitere; ac videtur Petrus per si forte hic innuere, quod non esset acturus penitentiam, ac proinde

Vers. 22.

Portentum
sors con-
firmative
nis.

veniam non consecutus, uti revera non erit, nec consecutus est. Sic forte Latini usurpant in rebus que evenerunt, sed incerta de causa: forte enim idem est quod contingenter, casu et velut per sortem. Sic Terentius in *Andria*: « Forte, inquit, aspicio militem, aggredior hominem. » Et Livius, lib. 1: « Forte event. » Et infra: « Forte ita acciderat. Tertio, forte significat fortuitam remissionem non culpae, si peniteat, sed poenae, v. g. mortis temporalis: Deus enim saepe penitentibus, licet condonet culpam, non tamen condonat poenam, ut patuit in Davide penitente, II Reg. xii, 14: « Non morieris, verumtamen, etc., filius qui natus est tibi, morte morietur. » Simile fuit in Ninivitis, quibus intonabat Jonas: « Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur; » egerunt enim penitentiam, etsi non essent certi se per eam evasuros excidium. Unde S. Augustinus, in *Psal.* L. 8: « Ninivite, inquit, de incerto egerunt penitentiam, et certam misericordiam invenierunt. »

COGITATIO. — *trivēz*, id est *consilium, conceptus, excogitatio, machinatio; Syrus, dolus.*

Vers. 23.
Fel quadruplex.
Fivinnus.

23. IN FELLE ENIM AMARITUDINIS, — id est in felle amarissimo. Jam primo, per hoc fel accipi potest ira et invidia: ira enim sedes et materia est fel, q. d. Video te vehementer iratum esse amaro et invidio corde, eo quod videas te a tuis despicis, tuosque discipulos a te ad nos transire: invidios ergo nobis excellentiam, tum gratiarum, tum auctoritatis et estimationis. Ita Vatablus.

Secundo, per fel hoc accipi potest hypocrisis. Sic enim fel colore est simile melli, sed sapore dissimillimum, ita hypocrita os habent melleum, sed felleum cor, q. d. Tu simulas bonitatem, et ambis columbam felle expertem, id est Spiritum Sanctum suavissimum, ejusque dona; at intus plenus es malitia et impietate: os ergo habes melleum et columbinum, sed cor felleum et serpentinum.

Tertio, per fel accipi potest simonia: hoc enim fuit proprium Simonis peccatum. Simonia enim vocatur fel, quia ipsa est sacrilegium felleum, id est pessimum et amarissimum. Porro Simon videtur non tantum voluisse emere et vendere Spiritum Sanctum, sed et pertinaciter sensitse hoc esse licitum, quae est haeresis. Fuit ergo ipse haereticus, ut habetur I. *Quest.* V, can. *Petrus*. Haeresis ergi est fel amaritudinis.

Quarto, fel significat quodlibet peccatum, quod amaricat conscientiam, et exacerbat Deum ac Spiritum Sanctum, qui totus suavis est et melleus. Hinc in Scriptura peccatores dicuntur Deum suis peccatis exacerbare, amaricare, potare felle et aceto, ut patet *Psal.* LXXIII, 22; *Osee* xii, 14, et *Deuter.* XXXII, 32, et maxime *Deuter.* XXII, 48: « Ne forte, etc., sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem, » quo hic alludit S. Petrus. Hujus rei symbolo Judaei felici Christo in cruce preparantur fel et myrrham, *Matth.* XXVII, 31.

Peccator ergo habet cor felleum, id est pessime affectum erga Deum, erga legem, erga virtutem et honestatem, haec enim omnia odit.

Nota: Pro fel, locis citatis hebr. est *שָׂרָף*, quod tam toxicum, quam fel significat. Peccatum ergo est fel et toxicum: primo, occidens ipsam animam que peccat; nam « anima que peccaverit, ipsa morietur, » *Ezech.* XXVIII, 20; secundo, Deo et hominibus noxium, invisum et exosum, adeoque est Deicidium et Christicidium. Si enim veneno, vel telo aliquo perimi et occidi posset Deus, non alio quam peccato occideretur, ut de facto eodem occisus est Christus. Hinc vicissim Deus peccatis et peccatoribus erga se felleus, est felleus, cisque fel ira et vindictae se propinat, juxta illud *Job* xx, 44: « Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum. » *El Jerem.* VIII, 14: « Potum dedit nobis aquam fellis. » Et cap. XXII, 43: « Cibabo eos absinthio, et potabo eos felle. » Et *Thren.* III, 3: « Circumdedit me felle et labore. » Hoc fel gehennae longe amarior est omni felle terrae, quod ejus respectu pictum tantum est et fictum. Cogitent hoc sal gulosi et peccatores, qui hic cupiditatis suae exiguum mel sorbent, dicantque: Tanti penitere non emo, non ita demens ero, ut modico melle aeternum et amarissimum fel mihi accersam.

Denique pro in felle amaritudinis, Graece est, *ἐν χολῆς πικρίας*, id est in fel acerbissimae video te esse: in fel, id est in felle, ut vertit Noster. Saepe enim sic ponitur pro *in*, utrumque enim respondet Hebraeo *beith*, id est *in*; nisi subaudias *ἐν χολῆς*, id est *currentem, vel ruentem*. Unde noster Lortius suspicatur Petrum per revelationem Dei vidisse et cognovisse Simonem fore reprobum et addicendum poenis aeternis, utpote in quas hoc suo scelerum felle sponte rueret, quaeque sunt fel omnis amaritudinis. Unde et subdit:

ET OBLIGATIONE INIQUITATIS. — Graece est: *ἐν ὀφείλῃ*, id est in colligatione, q. d. Video te multis peccatis, quasi funibus et catenis, undique colligatum esse. Syrus, in *vinculis iniquitatis te esse video*. Significat Simonem multis peccatis obstructum, in hisque obstinatum esse; scilicet immersum esse superbia, avaritia, invidia, magiae, hypocrisis, simoniae, sacrilegio, etc. Talibus intonat Isaias, cap. v, 18: « Vae, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum. » Vide ibi dicta. Ecce quam aceri censura simonia in suo auctore, Simone, a S. Petro perstricta est et damnata: quam proinde concionatores in ejus aescalas, puta simoniacos, pari ratione et jure intorqueant. Denique noster Mariana, per felle et obligatione iniquitatis, accipit poenam, non culpam, q. d. Video te felle et obligationi, id est gravi supplicio et vinculis, destinari: quia enim irretitus es peccatis, hinc video quod te maneat fel et supplicium.

24. PRECAMINI. — Simon fingi se penitere, poenam evadat; timebat enim ne morte multet

retur, uti Ananias multatus erat ab eodem Petro, quem in signis terribilibus et thaumaturgum videbat et metuebat. Nam post discessum Apostolorum multos Samaritanos seduxit et a fide Christi averit, ut indicat Irenaeus, lib. I, cap. xx. Refert S. Clemens, lib. VI *Constit.*, cap. vii, S. Petrum rursus cum Simone Casarea congressum, eum disputando convicisse, ac ad fugam in Italiam coegisse. Inde ergo proficiscens Petrum praevenerit, et Neronem circumvenit, cui ob suas praestigias in admiratione fuit, adeo ut illi in insula Tiberina, ubi nunc est templum S. Bartholomaei, statua posita fuerit hoc titulo: « Simoni Deo sancto, » teste Eusebio, lib. II *Hist.*, cap. xii. Sed tandem certans cum S. Petro, et volans per aera, ejus percibus dejectus et ad saxum afflictus, crura confregit, teste Epiphonio, *haeres.* 22. Qua de causa Nero, segre ferens suas in Simone curiosas delicias sibi ereptas, S. Petrum cum S. Paulo morte damnavit, uti habent ejus Acta (1).

25. ET ILLI QUIDEM TESTIFICATI, — *διὰ μαρτυρίας*, id est suo testimonio confirmantes ea quae de Christo praedicta fuerant a Philippo, dicendo se eadem vidisse et audisse a Christo, esseque testes non tantum auritos, sed et oculatos. Sic in judicio et tribunal *μαρτυρίας*, dicebatur is qui affirmabat et testificabatur quiddam, non in sua, sed in aliena causa, in qua exceptionem intendens illi se offerrebat, quo facto litem suam faciebat testificando, qui si mendacii convinceretur, *ἐν μαρτυρίῃ*, id est falsi testimonii, crimine damnabatur, ait Eudaeus in *Comment.*

ET MULTIS REGIONIBUS. — Graece, *ἐν πολλῶν*, id est oppidis, villis, castellis; Syrus, *pagis*; Pagninus, *vicis*: nec enim in Samaria erant multae regiones, id est provinciae; sed ipsa unica erat regio integra, sive provincia. Apostolicum ergo est evangelizando obire pagos et villas, et rusticos docere res fidei et salutis. Id enim fecerunt hic S. Petrus et Joannes, imo Christus, dicens: « Pauperes evangelizantur, » uti recte advertit S. Chrysostomus.

26. VADE CONTRA MERIDIANUM. — Vade versus meridiem, ita Figurina et Pagninus. Samaria enim, unde veniebat Philippus, erat ad septentrionem Gaza.

ILIC EST DESERTA. — « Hæc, » scilicet non via, ut vertit Syrus; sed urbs Gaza. Addit hoc Lucas ad distinctionem. Duplex enim fuit Gaza: una in Perside, ita dicta, quod in ea, utpote multisissima, Cambyses omnes suas opes congresserat,

ait Curtius, lib. XIII; altera Philistinorum, quae plane eversa et vastata fuit ab Alexandro Magno, teste Curtio, lib. IV, ideoque vocatur *Deserta*. Ita Boda, Hugo, Cajetanus, Gagneus et alii (1). Perperam ergo Beza putat *hinc esse deserta* irrepisse in textum, esseque delendum: unam enim tantum esse Gazam, scilicet quintam Satriam Philistinorum, quae nunquam plane fuerit coeleta, ut dici possit deserta. Hoc enim falsum est. Audi Adrichomium in *Descript. Terræ Sanctae*, in Gaza: Alexander Magnus statim atque Tyrum expugnavit, Gazam post bimestrem obsidionem occupans, in sempternum verit tumultum: unde ob id deserta appellatur. Nova vero Gaza non longe a veteri edificata, tempore Machabeorum, Josephi et Hieronymi magnopere floruit: unde juxta eam vixit S. Hilarius: sicut olim et Samson in Gaza veteri mirum sui roboris deus, vivens, auferendo ejus portas, et moriens collisione columnarum domum cum tribus hominum millibus evertens et occidens, ostendit, *Judic.* XVI, 21 et 29. Quae, qualis, et quantam fuerit Gaza, dixi *Jerem.* XLVII, 1.

27. ETHIOPS, — Abyssinus: ubi nunc regnat Preto Joannes. Unde liquet eum fuisse Gentilem genere; an etiam religione, dubium est. Affirmant Boda, Hugo, Cajetanus, noster Lortius et Sanchez. Verius negant Irenaeus, lib. IV, cap. xi; Baronius, Carthusianus et alii, censentque eum religione fuisse Judaeum, puta proselytum, tum quia legebat Isaiam, tum quia venerat adorare in Jerusalem, tum quia primo Gentili, puta Cornelio Centurioni, Evangelium praedicavit S. Petrus, *Act.* x, tum quia magna fuit Aethiopia cum Judaeis familiaritas, et in religione consensio, teste Strabone, lib. XVII. Unde et circumvidebantur aequae ac Judaei, teste Josepho, lib. VIII, cap. iv, praesertim quia reges Aethiopiae scribunt se filios Salomonis et Davidis, utpote prognatos a regina Saba ex Salomone, uti fusa narrat Damianus Goes, lib. *De Moribus Aethiopiae*.

Illic adimpletum est illud *Psal.* LXXVI, 32: « Aethiopia proveniet manus ejus Deo: proveniet, id est prima venit, prima extendit, manus ejus, id est suas (ut patet ex Hebraeo) Deo, scilicet ad fidem, obedientiam, foedus et munera ei offerenda. Unde S. Hieronymus vertit, *Aethiopia festinet dare manus Deo; Pagninus, currere faciet manus suas Deo.*

(1) Alii tamen haec referunt ad via, tum quia urbs Gaza, disiecta quidem ab Alexandro, restaurata postea fuit a Gabinio, tradente Josepho, lib. XIV *Antiq.* v, 3; et scriptores saeculi I docent hanc urbem tum temporis fuisse cultam et incolis plenam, quorum locus collegit Wacutenius ad h. l.; tum quia verisimile est, cum duplex via Hierosolymis Gazam versus existeret, Angelum jusse ut Philippus eam adeat, quae obviam veniret Eunucho, viam tempore per desertum, vel non frequentem hominibus. Ostendunt etiam nunc incolae terrae sanctae locum desertum, nomine *Beitar*, ubi Eunucho Philippum occurrisse ajunt.

Mystice S. Augustinus : Credendo « praeveniet manus, » id est opera sua; fides enim praecedat bona opera. Per hunc enim Æthiopen principem, regem ac paulo post per S. Matthæum Apostolum eodem missum, Æthiopia fidem Christi recepit. Ita S. Hilarius, Basilium et alii, in *Psal. LXVII*, ac S. Hieronymus, in *Abdium*.

ETNUCUS, — id est princeps, reginæ et gynæcei aestos : quia enim feminarum regiarum pudicitia commendabatur enuchis, hinc illi effecti sunt aulæ principes, adeo ut enuchus idem fuerit quod princeps, ut dixi *Daniel*, cap. I. Nam, teste Aristotele, cum cætera animalia mansuescant si castrantur, solus homo eo fit ferocior. Unde Euthymus, in *Psal. CLXVII*, scribit hunc Eunuchum in imperio Æthiopiæ, post reginam, fuisse primum (4).

CANDACES. — Nazianzenus, orat. in *S. Baptisma*, et Euthymus, in *Psal. LXVII*, censent hoc esse nomen Eunuchi. Verum alii omnes desunt esse nomen reginæ Æthiopiæ : nam hi regebantur a feminis quasi reginis, quas Candaces nuncupabant. Ita Plinius, lib. VI, cap. XXIX; Strabo, lib. XVII, et Eusebius, lib. II *Hist.*, cap. I. Post reginam enim Saba, que venit ad Salomonem, videtur receptum ut reginæ regnarent, ait Mariana. Sic Pharaos, et postea Ptolemeus, fuit commune nomen regum Ægypti; Antiochus, regum Syriæ; Caesar, Imperatorum Romanorum. Tradunt Æthiopes hanc Candacem, sive reginam Æthiopiæ, vocatam fuisse Indich, eamque ab Eunucho conversam ad Christum, convertisse pariter Æthiopiæ. Sic enim aiunt apud Damianum Goes, cap. XVI, *De Æthiopiæ moribus* : « Nos ferme prius cæteris Christianis omnibus, baptismum ab Eunucho Candacis, reginæ Æthiopiæ, cui nomen erat Indich, accepimus. » Idem refert Ortelius, in *Theatro orbis*, in *Abyssia*, qui pro *Indich*, ait eam vocatam *Judith*.

QUI ERAT SUPER OMNES GAZAS EJUS, — qui præerat thesauro regis, quasi reginæ thesaurarius, sicut Romæ dignitas erat quaesturæ et quaestorum, qui præerant thesauro republicæ.

VENERAT ADORARE IN JERUSALEM, — scilicet Deum verum Iudeorum, tum proprie dicta oratione et adoratione, tum sacrificio. Hoc enim ex legis prescripto nullibi peragi poterat, nisi in templo Hierosolymitano; cum oratio et adoratio in Æthiopia et quovis alio loco fieri posset. Sic « adorare » sumitur pro sacrificare, *Joan. iv*, 20. « Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi adorare

(4) Ἐθνικός, proprie ἄνθρωπος ἕνα, lectum vel cubiculum custodiens; delinde eviratus, quia plerumque evirati custodiendis gynæceis regis adhibebantur. Saepè est nomen dignitatis, ministrum regium in genere denotans. hebr. מִשְׁתָּרֵט, Talis olim Putiphar fuerat, qui ἄνθρωπος, dicitur, quantum in matrimonio vixit, *Gen. xxxvii*, 36. Hoc etiam loco ἄνθρωπος est minister regis, additur ὀψωνίας, potens, ut significat minister regis primarius.

oportet. » Simile est *Joan. xii*, 20; *Sophon. ii*, 11, et alibi.

28. LEGENSQUE ISAIAH PROPHEIAM. — Videtur ergo calluisse linguam Hebraicam, ait Hugo et Glossa, quasi proselytus; nisi dicas Isaiaem fuisse conversum in linguam Æthiopicam (2). Notat S. Chrysostomus diligentiam et devotionem huius Eunuchi, qui etiam per iter in curru lectitans Isaiaem. Et S. Hieronymus, *epist. 103 ad Postolum* : « Reliquit, inquit, aulam regiam, et tantum amator legis divinae scientia fuit, ut etiam in vehiculo sacras Litteras legeret, » Sic hoc saeculo Cardinalis Hosius, Concilii Tridentini Praeses, ne quid temporis in itinere perderet, solebat in curru lectitare, ac nominatim lectitabat paraphrasim Osorii in Isaiaem, quæ tunc recens prodierat, ait Protonotarius Reschius in ejus Vita.

29. DIXIT AUTEM SPIRITUS PHILIPPO, — scilicet Spiritus Sanctus per internam inspirationem et locationem. Ita Beda, Hugo et Dionysius, licet Cajetanus et noster Lorinus accipiant angelum. Hic enim vocatur Spiritus Domini, vers. 39.

31. QUOMODO POSSUM, SI NON ALIQUIS OSTENDERIT MIHI? — Graece ὁρατῆρ, id est *dux via mihi fuerit*, ut varit Pagninus et Tigurina. Ergo verba intelligebat, non sensum abditum, cuius duces et interpretem postulat. Nolent hoc heretici, qui sacram Scripturam intellectu faciem et cillibet apertam pronuntiant. Audiant S. Hieronymum, *epist. 103*, jam citata : « Nec sanctorum sum hoc Eunuchus, nec studiosior, qui, etc., ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum qui clausus latebat in littera, etc., ut intelligeres te in Scripturis Sanctis sine prævio et monstrante sentiam non posse ingredi. » Idem senserunt et fecerunt S. Basilium et S. Nazianzenus, apud Ruffinum, lib. XI *Hist.*, cap. IX, et S. Augustinus, *epist. 149*, cap. XXI : « In ipsis, ait, Sanctis Scripturis multo nescio plura, quam scio. » Idem, lib. XII *Confess.*, cap. XIV : « Mira, ait, profunditas eloquiorum tuorum, Deus meus, mira profunditas; horror est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris. » S. Ambrosius, *epist. 44 ad Constant.* : « Mare, inquit, est in se Scriptura divina, habens in se sensus profundos, altitudinem prophetico-rum ænigmatum. » (Quæcira S. Hieronymus, *prefat.* in *epist. ad Ephes.* : « Nunquam, ait, ad adolescentiam aut legere, aut doctos viros quæ nesciebam interrogare cessavi, aut in eis ipsum habui magistrum. Denique nuper Alexandriam

(2) *Legensque Isaiaem prophetiam*, sine dubio versatorem Alexandrinam, in Ægypto frequentatissimam, qua et ipse Philippus, Hellenista, usus est. Ceterum quam Eunuchus Hierosolymis fuisse, non potuit non audire de Jesu, qui Messiam se professus fuerat. Audiret etiam Christi asselas provocare ad Prophetas, qui de eo commissent. Quibus multisque aliis additis, quam caeterum huius rei cognitionem desideraret, jam Prophe-tarum vaticinia revolvit, quærens nam ea concernerent illis quæ de Jesu prædicabantur.

perrexi, ut viderem Didymum, et ab eo in Scripturis omnibus quæ habebam dubia, seiscitarer. » Idem dicunt alii, quos citavi Proœmio in *Pentateuchum*.

32. LOCUS AUTEM SCRIPTURÆ. — Direxit Spiritus Sanctus oculos Eunuchi in cap. LIII *Isaie*, quod totum est de Christo ejusque passione, ut ex eo, explicante Philippo, Christum agnosceret in eumque crederet. Unde discimus, quam utile sit legere libros pios, præsertim S. Scripturam. Huic enim lectioni interserit se Spiritus Sanctus, eorum auctor, piæque rerum lecturarum cogitationes intellectui et affectiones voluntati insillat, quibus homo convertatur, vel ad majorem sanctitatem provehatur. Ita ex lectione Vitæ S. Antonii, conversi sunt duo illi aulici Imperatoris, ipseque S. Augustinus, ut ipse refert, lib. VIII *Confess.*, cap. VI et VII. Imo cum S. Athanasius fugiens Arianos, vitam S. Antonii a se scriptam Romam dedisset, eamque legendam dedisset, multi Romani nobiles, viri et feminæ, spreto mundo vitam religiosam instar S. Antonii amplexi sunt : quorum dux fuit S. Marcella, teste S. Hieronymo, in ejus Epitaphio, *epist. 16 ad Priscipium*, ejus filiam. Sic Societatis nostræ fundator S. Ignatius, ex vulnere decumbens, cum casu, vel potius Dei nutu et ductu, vitam Christi et Sanctorum lectitaret, ex mille seculari factus est dux militiæ sacræ et religiosæ, uti narrat Ribadeneira, initio Vitæ ejus.

Qui ergo suæ salutis et perfectionis, æque ne divinæ inspirationis et gratiæ est avidus, sequatur et exequatur hoc S. Basilii, imo Spiritus Sancti, placitum : « Lectioni piæ succedat oratio, orationi lectio. » Et illud S. Augustini, *serm. 142 De Tempore* : « Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debet orare et legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. » Fecit hoc S. Marcella, de qua S. Hieronymus, *epist. 16* jam citata : « Divinarum, inquit, Scripturarum ardor erat incredibilis, semperque cantabat : In corde me abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et illud de perfecto viro : Et in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte; meditationem legis non in replicando quæ scripta sunt, ut Judæorum existimant Pharisei, sed in opere intelligens, juxta illud Apostolicum : Sive comeditis, sive bibitis, sive quid agitis, omnia ad gloriam Domini facientes. Et Prophætæ verba, dicentis : A mandatis tuis intellexi, ut postquam mandata compleisset, tunc se sciret moveri intelligentiam Scripturarum. » S. Ambrosius, *serm. 33* : « Quod, inquit, sacramentum litterarum lectio vita est, Dominus testatur dicens, *Joan. vi* : Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. » Idem, lib. I *Offic.*, cap. xxvi : « Cur, ait, non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? cur non Christum revisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur

eum oramus, illum audimus cum divina legimus oracula. » S. Chrysostomus, *hom. 35 in Genes.* : « Magna, inquit, diligentia divinarum Scripturarum lectioni vacemus. Nam, licet desit nobis hominis magisterium, ipse Dominus super corda nostra intrans illustrat mentem, rationi fubar sum infundit, detegit occulta, doctorque fit eorum quæ ignoramus, etc. Igitur lectioni vacemus magna pietate et attentione, ut possimus a Sancto Spiritu ad fructum intelligentiam duci, et multum inde proficere percipere. » Id inde probat exemplo nostri huius Eunuchi, quod fusc explicat et perurget.

TANQUAM OVIS. — Vide hæc explicata in ipso *Isaia*.

33. APERIENS AUTEM PHILIPPUS OS SUUM, — id est, orsus loqui, docere et predicare Jesum. Hæc enim phrasid significat rem, quam quis ore suo prolocutus est, esse gravem et sublimem, eamque cum pondere et auctoritate eloqui. Symbolice Beda : Apposite, ait, hæc apertio oris alludit ad nomen Philippi, *Philippus* enim hebraice idem est quod os *lampadis*; quæ scilicet hic obscuritatem prophetiæ *Isaie* illustret et convertat in lucem scientiæ. Porro Philippus hic catechizavit Eunuchum, eamque docuit mysterium incarnationis et redemptionis Christi, illi antea inauditum. Sic et Apostoli omnes fuerunt catechistæ, eorumque conciones erant catecheses, uti ait Paulus, *Galat. vi*, 6. Hicce ergo duobus gloriantur nostri catechistæ, scientiam suam munus esse Apostolicum. Alacriter ergo et strenue rudes, puta pueros, plebeios, rusticos catechizent. Hoc fecit Christus, hoc Apostoli. Vide dicta *Galat. vi*, 6.

36. ECCE AQUA. — Modeste petit baptismum, *q. d.* Baptizate me, « fides plena est, aqua prope, baptizator presens, » ait Glossa. Inde hæc aqua vocata est fons Æthiopiæ, de quo ex S. Hieronymo et Salinaco audi Adrichomium, in *Descript. tribus Dan* : « Fons Æthiopiæ, inquit, est in medio itinere quo itur ab Jerusalem in Gazam contra Beltsuram, vigesimo ab urbe lapide, ad radices montis bulliens, et eadem qua gignitur, sorbetur humo, in quo Philippus Eunuchum Æthiopiæm baptizavit, qui dum in curru vetus instrumentum religeret, fontem reperit interstitium. »

37. CREDO FILIUM DEI ESSE JESEM CHRISTUM (1). — Multa alia credenda sunt, at quis digne suscipiat baptismum : ut mysterium S. Trinitatis, Ecclesia Catholica, remissio peccatorum, resurrectio et cætera quæ Symbolo Apostolico continentur. Quare dubium non est ea evangelizasse Philippum et credita esse ab Eunuchis. Præcipuum ergo articulum de Christi divinitate duntaxat hic nominal Lucas, et sub eo caeteros intelligit, quia is unus toti orbi erat novus et pene incredibilis,

(1) Deest hoc comma et in nonnullis codicibus et versuibus antiquissimis, in aliis varie exhibetur.

ac recenter peractus : eum ergo ubique præ cæteris prædicabant et inculcabant Apostoli. Similiter non est dubium Philippum exegisse et Eunuchum exhibuisse signa doloris et contritionis de peccatis admissis. Hic enim dolor requiritur ante baptismum, ut quis sit capax remissionis eorumdem et justificationis. Ita S. Augustinus, lib. I *De Fide et Operibus*, cap. viii et ix.

30. SPIRITUS DOMINI, — puta angelus, qui nominatus est vers. 26. Ita Salmeron, Sanchez, Lorinus, et innuit Hieronymus, in cap. xxiii *Isaia*.

PHILIPPUS RAPUIT PHILIPPUM. — Sicut rapuit subitoque ex Iudæa in Babylonem transtulit Habacuc, ut ferret prandium Danieli, cap. xiv, 33, sic hic subito ex via Gazeni transtulit Philippum in Azotum, quæ a Gaza distat quadraginta milliaribus. Ita S. Chrysostomus, Oeumenius et alii. Idque primo, ut per hunc raptum sciret Eunuchus Philippum esse virum admirabilem et divinum, ait S. Chrysostomus; secundo, ut sciret Philippum a Deo ad ipsum catechizandum et baptizandum, esse missum : unde eo facto, ab eodem abripi; ita Lyranus; tertio, quia alias Eunuchus diutius detinisset Philippum, quem Deus volebat alii quoque evangelizare. Ita Oeumenius. Porro hæc omnia contigerunt paulo post eædem S. Stephani, ut patet ex vers. 4. Unde Chronicon Alexand. asserit secundo anno ab ascensu Christi in cælum conversum esse Eunuchum a Philippo, et Cornelium a S. Petro, de quo cap. x. Idem sentit Gaspar Sanchez, tract. 4 *De Pyædiæ. S. Jacobi in Hispan.*, cap. ix.

IBAT AUTEM PER VIAM SUAM GAUDENS. — Gaudium enim est fructus Spiritus Sancti quem in baptismo receperat. Merito gaudebat de tam magno Dei dono, et tam mira et speciali ejus providentia sibi collato.

Vere S. Augustinus in *Sententiis*, *Sentent.* 90 : « Non potest, ait, quisquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Æterna enim exultatio est ei qui bono letatur æterno. » Et *Sent.* 131 : « Christiano recte gaudendi causa, non præsens seculum est, sed futurum. » S. Hieronymus, in cap. liii *Isaia*, scribit hunc Eunuchum prædicasse Christum in Æthiopia, ræcinque Apostolum Æthiopiæ, ac de discipulo magistrum. Idem testatur Irenæus, lib. III, cap. xii; Cyrillus, *Catechesi* 17, et Eusebius, lib. II *Historiæ*, cap. I. Fertur ipse suscepisse S. Mattheum in Æthiopiæ missum, in urbe Nadaber, inquit Gagneus. Addit Dorotheus, in *Synopsi Sanctorum*, et ex eo Nicephorus, lib. II, cap. vi et vii, hunc Eunuchum in Arabia Felici, Taprobana, et universa Erythra Evangelium prædicasse, tandemque martyrio coronatum ibidem sepultum : insuper cæmeterium ipsius fidelibus esse munimentum insuperabile, barbaros et scelestos fugans, morbos depellens, et sanationes operans usque ad presentem diem.

40. DONEC VENIRET CÆSAREAM. — « Cæsarea » urbs Palestine sita inter Doram et Joppem; prius dicta est *Turris Stratonis*; sed ab Herode Ascalonia in honorem Augusti Cæsaris, cui eam dedicavit, dicta est *Cæsarea*; diversa fuit a Cæsarea Philippi, quæ scilicet a Philippo, Herodis filio, in honorem Tiberii Cæsaris, ad radices Libani est edificata; inde nomen utrumque accepit, ac postea ab Herode Agrippa in honorem Neronis, dicta est *Neronias*. Porro, in hac nostra Cæsarea Philippus hic Diaconus domum habuit, in qua et habitavit cum quatuor suis filiabus Prophetissis, de quibus cap. xxi. In eadem Herodes Agrippa senior, cum quinquennalia celebraret, neque adulatores compesceret, qui ei peroranti acclamabant : « Vox Dei, non hominis, » ab angelo percussus interiit, *Act.* xii. In eadem Cornelius Centurio a S. Petro baptizatus, primus in ea Episcopus fuisse traditur, *Act.* x. Hic quoque Agabus propheta zona Pauli se astringens, ejus vincula prædixit : unde paulo post Hierosolymæ Paulus victus, missus est Cæsaream, ubi coram rege Agrippa et Felice præside causam suam egit, ac detentus in vinculis a Feste Cæsarem appellavit, *Act.* xxiii et seq. Hujus urbis Episcopus postea fuit Eusebius, *Eccles. Historiæ* scriptor, qui inde Cæsarensis est dictus; sicut S. Basilii alterius Cæsareæ, quæ est in Cappadocia, fuit Episcopus. Ita Adrichomius in *Descriptione Terræ Sanctæ*.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur hic primo, conversio S. Pauli; secundo, duo miracula S. Petri, scilicet curatio *Eneæ* paralytici, vers. 32, et *Dorcædis* defunctæ suscitatio, vers. 38.

1. Saulus autem, adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, 2. et petiit ab eo epistolas in Damascum ad Synagogas; ut, si quos invenisset hujus viæ viros ac mulieres, victos perduceret in Jerusalem. 3. Et cum *iter* faceret, contigit ut appropinquaret Damasco; et subito circumfulsit eum lux de cælo.

4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi : Saule, Saule, quid me persequeris? 5. Qui dixit : Quis es, Domine? Et ille : Ego sum Jesus, quem tu persequeris; durum est tibi contra stimulum calcitrare. 6. Et tremens ac stupens, dixit : Domine, quid me vis facere? 7. Et Dominus ad eum : Surge, et ingredere civitatem; et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. 8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum. 9. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit. 10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias; et dixit ad illum in visu Dominus : Anania. At ille ait : Ecce ego, Domine. 11. Et Dominus ad eum : Surge, et vade in vicum qui vocatur Rectus, et quære in domo Judæ Saulum, nomine Tarsensem : ecce enim orat. 12. Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus ut visum recipiat. 13. Respondit autem Ananias : Domine, audivi a multis de viro hoc quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem; 14. et hic habet potestatem a principibus Sacerdotum alligandi omnes qui invocant nomen tuum. 15. Dixit autem ad eum Dominus : Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel. 16. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati. 17. Et abiit Ananias, et introivit in domum; et imponens ei manus, dixit : Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas et implearis Spiritu Sancto. 18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ, et visum recepit; et surgens baptizatus est. 19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. 20. Et continuo in Synagoga prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei. 21. Stupebant autem omnes qui audiebant et dicebant : Nonne hic est qui expugnabat in Jerusalem eos qui invocabant nomen istud; et huc ad hoc venit, ut victos illos duceret ad principes Sacerdotum? 22. Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Judæos qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. 23. Cum autem impleverunt dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent. 24. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent. 25. Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentem in sporta. 26. Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus. 27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos, et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. 28. Et erat cum illis intrans et eiciens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini. 29. Loquebatur quoque gentibus, et disputabat cum Græcis; illi autem querebant occidere eum. 30. Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, et dimiserunt Tharsum. 31. Ecclesia quidem per totam Judæam, et Galilæam, et Samariam, habebat pacem et edificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione Sancti Spiritus replebatur. 32. Factum est autem ut Petrus, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos qui habitabant Lyddæ. 33. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. 34. Et ait illi Petrus : Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi. Et continuo surrexit. 35. Et viderunt eum omnes qui habitabant Lyddæ et Saronæ : qui conversi sunt ad Dominum. 36. In Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur *Vereas*. Hæc erat plena operibus bonis et elemosinis quas faciebat. 37. *Factum* est autem in diebus illis ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in cenaculo. 38. Cum autem prope esset Lyddæ ad Joppem, discipuli audientes quia Petrus esset in ea,